Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra Blízkého východu

Bakalářská práce

Sofija Armankyzy Sharip

Súfijský odkaz Chodži Ahmeda Jasavího a jeho současná interpretace a instrumentalizace v Kazachstánu

The Sufi legacy of Khoja Ahmed Yasawi and its contemporary interpretation and instrumentalization in Kazakhstan

Praha 2022

Vedoucí práce: Mgr. Pavel Ťupek, Ph.D.

Poděkování

Chtěla bych poděkovat svému vedoucímu práce Mgr. Pavlu Ťupkovi, Ph.D. za čas, který mi věnoval.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 13. srpna 2022

_____

Sofija Armankyzy Sharip

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá odkazem Ahmeda Jasavího jako nástroje pro znovuutváření národní identity na území dnešního Kazachstánu. Cílem práce je ukázat, proč Jasaví představoval ideální osobnost v tomto ohledu a jak je jeho súfijský odkaz interpretován. Dále se autorka pokusí analyzovat to, jak politický režim na jedné straně a popularizátor islámu a súfismu Ismatulla Abdughappar Maqsúm na druhé využívali osobnost a odkaz Chodžiho Ahmeda Jasavího k propagaci své vlastní agendy. Časový rámec práce pokryvá období od rozpadu Sovětského svazu, kdy oficiálně docházelo k rehabilitaci osobnosti Jasavího, do roku 2011, ve kterém došlo k politickým událostem, v němž také figuroval lídr džahríje Ismatulla.

Abstract

The bachelor thesis deals with the legacy of Ahmed Jasaví as a tool for reshaping the national identity of the territory of today's Kazakhstan. The aim of the work is to show why Yasawi is represented as an ideal personality in this respect and how his Sufi legacy is interpreted. Furthermore, the author will try to analyze how the political regime on the one hand and the popularizer of Islam and Sufism Ismatulla Abdughappar Maqsúm on the other used the personality and legacy of Khoja Ahmed Yasawi to promote their own agenda. The time frame of the work will cover the collapse of the Soviet Union, when the personality of Yasawi was officially rehabilitated until 2011, in which political events took place, in which the leader of the jahrija Ismatullah also took part.

Úvod **6**

Jazyková poznámka *9*

Chodža Ahmed Jasaví **11**

Život Ahmeda Jasavího *11*

Jasavíja *13*

Divan-e hikmet *14*

Rehabilitace po pádu Sovětů **17**

Propaganda vlády *18*

Ismatullah Abdughappar *20*

Kdo to je? 20

Džahríja 22

„Technická univerzita Satpajeva“ 25

Kontroverze a problémy 28

Po roce 2011 ..... *31*

Závěr **32**

Bibliografie **34**

Prameny *34*

Literatura *35*

Úvod

Chodža Ahmed Jasaví byl turkický súfijský mistr a učenec, který žil ve 12. století. Po rozpadu SSSR došlo k náboženskému obrození, a i Jasavímu se dostalo jakésiho *oživení* ze strany politického režimu s účelem posílit národní identitu Kazachů. V tomto ohledu byl přehlížen jeho mystický původ a učení. Jasavíja, kterou založil chodža Jasaví, a o které se dá říct, že zanikla, ale na jejím místě vznikl řád *džahríja*. V jeho čele stojí duchovní Ismatulla Abdughappar, který dělá náboženskou osvětu a vyzývá lidi návratu ke kazašským kořenům a tradicím. Pomocí analýzy diskurzu Ahmeda Jasavího pozorujeme tendence, kterými se ubíraly kulturní, náboženské, politické a společenské aspekty postsovětského prostoru nového nezávislého Kazachstánu.

Cílem této práce je analýza odkazu Chodży Ahmeda Jasavího, který se stal ideálním prototypem osobnosti pro budování národní a náboženské identity. V práci dále ukazuji, že je Chodža Ahmed Jasaví osobností, která je instrumentalizována vládou a novými súfijskými skupinami v Kazachstánu. Konkrétně se zaměřím na činnosti řádu *džahríja*, v čele s charismatickým šejchem Ismatullou Abdughapparem.

V první části představím učence a súfijského mistra Chodžu Ahmeda Jasavího, jehož jméno je historicky, kulturně a nábožensky spojeno s procesem přijetí islámu v centrální Asii. Informace o jeho životě jsem získala zejména ze sekundárních prací. Je třeba říci, že mým záměrem v této části není snaha o historickou preciznost této osoby, nýbrž se snažím vykreslit obraz a předat tradičně vžité informace, které o Ahmedu Jasaví nejvíce kolují. I z tohoto důvodu jsem vycházela z oficiální kazašské národní encyklopedie, ale nejvíce jsem čerpala od Renata Sala a jeho práce věnované Ahmedu Jasavímu (*Ahmed Yasawi: Life, Words and Significance in the Kazakh Culture*).[1] Dále jsem čerpala z knihy *Sufism: A New History of Islamic Mysticism* profesora Alexandera Knyshe, odborníka na súfismus[2]. Některé postřehy jsem získala i z článků největšího odborníka na jasavíjskou tradici Devina DeWeese.[3]

V rámci první části dále rozebírám súfijský řád jasavíja, spojený s jeho jménem, jenž profesor Knysh popisuje jako *typický turkický řád*. Přes jeho typičnost, ukáži, v čem tkví naopak jeho specifičnost, která přitáhla zájem několika etnografů. Dále neopomenu zmínit nejdůležitější dílo Ahmeda Jasaví. Divan-e Hikmet, častěji zkráceně pouze na Hikmety.[4] Toto dílo obsahuje kromě životních moudrostí a náboženských příruček také biografické údaje svého autora, proto bylo

[1] Sala, Renato. "Ahmed Yasawi: Life, Words and Significance in the Kazakh Culture." *Journal of history* 89, no. 2 (2018): 115–38.
[2] Knysh, Alexander D. *Sufism: A New History of Islamic Mysticism*. Princeton: Princeton University Press, 2019.
[3] Devin DeWeese, "Shamanization in Central Asia," *Journal of the Economic and Social History of the Orient* 57, no. 3 (2014): pp. 326-363, https://doi.org/10.1163/15685209-12341351.; Devin DeWeese, "The Politics of Sacred Lineages in 19th-Century Central Asia: Descent Groups Linked to Khwaja Ahmad Yasavi in Shrine Documents and Genealogical Charters," *International Journal of Middle East Studies* 31, no. 4 (1999): pp. 507-530, https://doi.org/10.1017/s002074380005707x.
[4] Jasavi, Ahmed, and N. Ž. Sagandykova. *Chikmety: Izloženie perevoda s čagatajskogo*. Almaty: Daik-press, 2004.

toto dílo v minulosti také jediným zdrojem, z něhož se lidé měli možnost seznámit s touto postavou. Hikmety mají navíc ještě neocenitelnou kulturní, literární a jazykovou hodnotu, která dává čtenáři a posluchači možnost bližšího kontaktu s reáliemi starých turkických kočovníků a usedlíků.

Dříve než se budu zabývat hlavním obsahem druhé části práce, je na místě se krátce zmínit o problematice súfismu (to stejné platí pro islám obecně) ve Střední Asii, který byl takřka po celé minulé století nežádoucím a pronásledovaným ze strany sovětského režimu. Na druhou stranu se súfismu podařilo toto období překonat, a to v podobě vžité tradice a lidovosti. Vycházím přitom z práce *Dhikr džachr i samaʾ: Sakralizacija profannogo ili profanacija sakralnogo?* současného uzbeckého výzkumníka Bakhtijara Babadžanova, který se specializuje na islám, súfismus a na koloniální studie v centrální Asii. Na jeho práci odkazuji také v dalších kapitolách.[5] V dalším odstavci podobným způsobem shrnu a pouze nastíním obraz Chodži Ahmeda Jasavího, který zosobňoval negativní lidské kvality a vlastnosti, jež byly vnímány tehdejší středoasijskou společností takřka po celé minulé století. Pro porozumění a pochopení problematiky mi v tomto ohledu pomohl článek *Ahmad Yasavï Héros Des Nouvelles Républiques Centrasiatiques* Thierry Zarconeho, francouzského experta na historii súfismu v turkickém světě.[6]

Článek Zarconeho byl také prvotní inspirací, která dala vzniknout této práci. V tomto článku Zarcone kromě zmapování vývoje reputace Ahmeda Jasavího přišel také s tvrzením, že kazašská vláda v čele s dnes již bývalým, dlouholetým prezidentem Nursultanem Nazarbajevem, ale také s okolními turkickými státy, a to včetně Turecka, se dopouštěli snižování nebo úplné ignorace jeho súfijských a islámských hodnot. Na druhou stranu se tyto státy aktivně zúčastňovaly (ať už z politických či diplomatických důvodů) různých konferencí na začátku 90. let, kde byl veleben jeho turkický původ a jeho loajalita k vlastnímu jazyku. V neposlední řadě velký zájem přitáhlo jeho monumentální mauzoleum, jež se dočkalo zasloužené rekonstrukce.

Je jasné, že z důvodu dlouhodobého potlačování projevů víry, které mělo katastrofický dopad na islám a na náboženstvo-historickou paměť v centrální Asii, sovětská politika měla silnější vliv na území dnešního Kazachstánu než na jeho sousedy. Proto někteří výzkumníci jako Martha Brill Olcott zastávají názor, že Kazaši jsou ve víře velice povrchní. Takové tvrzení možná platilo před přibližně dvaceti lety, kdy o sobě většina Kazachů tvrdila, že jsou vyznavači islámu, byť tehdy se jejich praktiky omezovaly pouze na pozdrav *as-salámu ʿalajkum* (arabsky mír s tebou).

Přesto ale zájem o islám existoval od samého počátku nezávislého Kazachstánu. Tohoto zájmu lidí o islám využil Ismatulla Abdughappar. Ismatulla a činnosti jeho skupiny zaplňují druhou

[5] Babadžanov, Bakhtijar. "Dhikr džachr i samaʾ: Sakralizacija profannogo ili profanacija sakralnogo?" In *Podvižniki islama: Kulʼt svijatych i sufizm v Sredněj Azii i na Kavkaze*, edited by S. N. Abashin and V. O. Bobrovnikova, 237–50. Moskva: Vostočnaja literatura RAN, 2003.

[6] Zarcone, Thierry. "Ahmad Yasavï Héros Des Nouvelles Républiques Centrasiatiques." *Revue des mondes musulmans et de la Méditerranée*, no. 89-90 (2000): 297–323. https://doi.org/10.4000/remmm.284.

část této práce. Rodák z Afghánistánu a původem etnický Kazach, který přišel do Kazachstánu s posláním, které spočívá v osvětě národa a návratu ke kazašským kořenům a k súfijskému odkazu Chodži Ahmeda Jasavího. Zda-li se mu to podařilo nebo zda-li na to byl připraven sám národ, a nebyl pouze přilákán romantickými a utopickými představami o dávné slavné historii, kterou je také nutno navrátit, je už věc jiná.

Od konce 90. let do roku 2011 zažíval Ismatulla a jeho skupina *džahríja* své nejlepší dny propagujíc učení a duchovní odkaz Chodži Ahmeda Jasavího. Na svém vrcholu se jejich aktivity dotkly každé části kazašské společnosti, ať již viditelně nebo ve skryté podobě. Vyvstává otázka, jakými způsoby se jim podařilo dosáhnout tak velkého rozmachu a jaké nástroje používaly k jeho dosažení?

V kapitole *Technická univerzita Satpajeva* si jako příklad uvedeme, jakým způsobem tato skupina operovala a jakými prostředky lákala a verbovala do svých řad studenty a profesory. Svědectví informanta nám pomůže pochopit s jako logickou posloupnosti přitom postupovali. Informantem je bývalá profesorka, která pracovala v dané univerzitě.

Jako prameny mi pro první část této práce poslouží Hikmety přeložené do ruského jazyka a oficiální kazašská encyklopedie, jejíž obsah najdeme na mnoha internetových stránkách pojednávajích o Ahmedu Jasavím. Ve druhé části se znovu opírám o pasáže z již zmíněné encyklopedie, která tentokrát jen potvrzuje tvrzení Thierry Zarconeho o bagatelizaci jasavíjského učení a o vyzdvihování jeho turkického charakteru. Dále se opírám o několik novinových článků a jako nezbytné prameny pro tuto práci mi poslouží čtyři videa dostupná na YouTube. První z nich pochází z roku 2004 a zobrazuje malý kruh mladých lidí, kteří vykonávají rituální seanci dhikru podle údajně jasavíjské tradice. Druhé video podobně jako to první ukazuje praktiku hlasitého připomínání a vzývání Boha. Oproti prvnímu videu ale ve druhém vystupuje více aktérů, a to včetně šejcha Ismatully a jeho adeptů z bratrstva džahríje. Toto video cíleně a názorně prezentuje průběh celého procesu a praktikování dhikrů, jejichž neodmyslitelnou součástí je súfijský tanec. Třetím a nejdůležitějším videem je dokumentární film s názvem Aqiqat (pravda), jehož hlavním cílem bylo ukázat lidem pravdu a zdiskreditovat celé hnutí bratrstva. Další důležitou částí ze seznamu pramenů je svědectví informanta, které v mnoha ohledech potvrzuje informace, které jsou zmíněny a ukázány ve filmu. Je potřeba podotknout, že z rukou Ismatully Abdughappara vyšla dvě díla, která ale kvůli cenzuře v Kazachstánu byla stažena z veškerého oběhu.[7]

.

[7] Maqsúm, Ismatulla. *Abeceda ájátů Koránu*. Almaty: Alaš, 2004.; Maqsúm, Ismatulla. *Důkaz džahrí dhikru*. Almaty: Alaš, 2006.

Jazyková poznámka

Při přepisu arabského písma do českého se řídím následující tabulkou:

Arabské znaky	České znaky
ء / ا	ʾ / á
ب	b
ت	t
ث	th
ج	dž
ح	h
خ	ch
د	d
ذ	dh
ر	r
ز	z
س	s
ش	š
ص	s
ض	d
ط	t
ظ	z
ع	ʿ
غ	gh
ف	f
ق	q
ك	k
ل	l
م	m
ن	n
ه	h
و	w/ú
ي	j/í

Doplnění k tabulce

V této práci se objevuje směsice jazyků, mimo jiné i angličtina, samozřejmě ruština, kazaština a arabština. Z tohoto důvodu se snažím pro větší přehlednost používat co nejméně cizích názvu a pojmů a používám místo nich české ekvivalenty. V některých případech překládám rovnou do českého jazyka a stejně tak vynechávám transliteraci daných výrazů. Některá osobní jména a

příjmení mají dvojí způsob přepisu - kazašský a ruský. V práci je použito ruské podoby. Citace v angličtině a v kazaštině nechávám v původní formě.

Chodža Ahmed Jasaví

Život Ahmeda Jasavího

Chodža Ahmad Jasaví[8] je turkický súfijský mistr, učenec a básník. Přičítá se mu velký podíl na rozšíření a popularizaci islámu a súfismu ve střední Asii. Je považován za zakladatele taríqy nesoucí jeho jméno, *jasavíja*. Jeho život, smrt, učení a duchovní vývoj jsou zastřeny legendami a zázraky. Bez nich by však súfismus nebyl súfismem. Skutky a zázraky hyperbolicky zaznamenané v hagiografických pramenech tvoří nedílnou součást súfijského diskurzu a učení. A Ahmed Jasaví není výjimkou, ba naopak je v tomto ohledu jeho typickým představitelem. Podle tradice se dochovalo jeho dílo *Divan-e hikmet* (Kniha moudrosti – zkráceně Hikmety), které ukazovalo náboženskou a kulturní hodnotu turkických národů.

Ahmed Jasaví se narodil ve městě Sayram.[9] Přesné datum jeho narození není známo, většinou se uvádí rok 1093[10]. Prvotní vzdělání se mu dostalo od jeho otce, Ibrahíma ibn Mahmúda, který byl uznávaným šejchem a náboženským učencem v Sayramu (pův. Isfidžáb). Patřil k hanafitské[11] právní škole. Jasavího rodina se taktéž řadila do komunity chodžů (the Khoja community),[12] kteří se těšili velkému uznání a úctě ve společnosti Střední Asie.

Ve věku 7 let Ahmed osiřel a se svou sestrou Gauhar se přesunul do města Jasi. Zde se jeho výchovy, učení a pozice jeho duchovního rádce ujal Arystan Baba. Pololegendární středoasijská mystická postava, která měla podle legend Jasavímu předat *amanat* jinými slovy poslání od samotného Proroka Muhammada. Legenda praví, že se Prorok Muhammad na svém smrtelném loži tázal svých *sahábů,*[13] kdo by byl ochoten převzít jeho poslání, které započal a byl by ochoten v něm pokračovat. Nikdo se neodvážil vzít na sebe takové břemeno. Ozval se ale Arystan Baba a za

[8] Jméno chodža Ahmed Jasaví znamená *chodža velebený z Jasi*. Často se setkáme s přídomkem azret nebo *hazret* – svatý. Renato Sala, "Ahmed Yasawi" *Journal of History* 89, no. 2 (2018): note 29.

[9] Starší zdroje uvádí jeho místo narození městečko Yasi; pozdější zdroj z 16. století *Javahira al-abra* od Haziniho uvádí město Sayram. Yasi bylo později přejmenováno na Turkestán. Renato Sala, "Ahmed Yasawi" *Journal of History* 89, no. 2 (2018): note 28.Obě města patří k nejstarším městům v Kazachstánu, ve které se nachází historické památky.

[10] Jiné zdroje také uvádí rok 1103, 1041 nebo 1036

[11] Jeden ze čtyř tradičních sunnitských škol islámské právní jurisprudence (fiqh). Hanafitská škola výrazně dominuje v turkickém světě.

[12] Chodža komunity hrály nesmírně důležitou roli ve Střední Asii. Nesly náboženskou a sociální prestiž. Byly prostředníky ve sporech mezi kočovníky a národy usedlíků. Ve své vlastní komunitě hrály roli dohlížitele při důležitých rituálních oslavách. DeWeese, Devin. "The Politics of Sacred Lineages in 19th-Century Central Asia: Descent Groups Linked to Khwaja Ahmad Yasavi in Shrine Documents and Genealogical Charters." *International Journal of Middle East Studies* 31, no. 4 (1999): note 44. Svůj původ si spojují s prorokovým klanem Kurajšovců, s rodokmenem Muhammada ibn al-Hanafíji, třetího syna chalífy Alího. Tato genealogie se ale zakládá spíše na spiritualitě, než-li na pravdě. Renato Sala, "Ahmed Yasawi" *Journal of History* 89, no. 2 (2018): pp. 13.

[13] Společníci a nejbližší druzi

500[14] potkal v kazašských stepích malého Ahmeda Jasavího. Předal mu pecku ovoce tomelu, jenž mu dal Prorok a které má symbolizovat jeho poslání.[15]

Ve věku 27 let pokračoval Jasaví na své cestě duchovního zdokonalování a přesunul se do Bucháry[16] v dnešním Uzbekistánu a do tehdejšího „dómu islámu – dome of Islam", kde se stal žákem dalšího významného a slavného mystického učence Abú Júsufa al-Hamadáního (1048 - .1140). Jasavího duchovní spojitost s al-Hamadáním je klíčová, neboť súfijská spirituální genealogie je spojována s Abú Jazídem al-Bistámím.[17] Někteří badatelé uvádí možnost, že se Jasaví stal zásadní inspirací pro budoucí súfijskou taríqu naqšbadíju.[18] Tato spojitost s naqšbadíjou má ale stinnou stránku. Jeho roli omezovali na představitele této taríqy, kde podle nich navíc nebyl představitelem nijak výrazným. Jeho význam byl ale ve skutečnosti mnohem větší, než jak ho akademici vykreslili. Druhou tendencí bylo pole působnosti Jasavího a pokládání ho výlučně za turkického[19] představitele, který rozšířil islám ve Střední Asii.[20]

O životě Ahmada Jasavího se ví, že byl ženatý, měl děti – syna Ibrahima, který zemřel ještě za jeho života a dceru Gauhar, která se stala pokračovatelkou jeho genealogie. Po návratu z Bucháry do Jasaji, kde setrval až do konce svého života, se jal rozšiřovat islám mezi turkickými národy

[14] Podle některých je pravděpodobné, že tato místní legenda zaměnila Arystan Babu za Salmana Fárisího – jednoho z *prvních* představitelů súfismu, z toho pak vychází rozdíl 500 let

[15] "Arystan-Baba Mauzoleum." Inform.kz, January 18, 2010. https://www.inform.kz/ru/arystan-baba-mavzoley_a2228359. (Accessed August 13, 2022)

[16] Tuto ustálenou tradici zkritizoval Aširbek Muminov. Podle Muminova studie Jasaví naopak nikdy v Buchá̌re nepobýval a nikdy se nesetkal s al-Hamadáním. Působil pravděpodobně pouze v kazašských oblastech mezi Yasi ya Tukestánu. Tvrdí, že původ bratrstva jasavíji údajně pocházel z radikálně šíitské odnože mubajdíje. Ashirbek Muminov, "Novyje napravlenija v izučenii istorii bratstva jasavíja," *Obšestvennyje nauki v Uzbekistane*, 1993, pp. 34-38.

[17] Alexander D. Knysh, *Sufism: A New History of Islamic Mysticism* (Princeton: Princeton University Press, 2019), pp. 271.

[18] Naqšbandíja je v současnosti jedním z největších súfijských řádů v sunnitském islámu. Jméno řádu odkazuje na osobnost Muhammad b. Muhammad Bahá´uddín Naqšband. Narodil se nedaleko Bucháry v dnešním Uzbekistánu. Poslední jméno znamená v perštině malíř, který maluje krásné obrazy *Boží vědy*. V dnešní době se stal patronem Bucháry, kde se taktéž nachází i jeho hrobka v rámci velkého komplexu mešit a madras. Zijára k jeho hrobce podobně jako poutnictví k mauzoleu Chodži Ahmeda Jasaví se staly důležitou součástí náboženského, sociálního a kulturního života turkických národů od Povolží až k Ujguristánu. Stejně jako i v případě Jasaví byla zijára k hrobce Naqšbandího sovětskou nadvládou zakázaná. Lidé byli nuceni přiběhnout k manévrovanosti, aby tento zákaz obcházeli. Po rozpadu sovětského svazu se obnovila prestiž naqšbandíje a její vliv se rozšířil do celého světa. S rozšířením naqšbandíje vznikaly její odnože. Ve Střední Asii je dnes nejrozšířenější naqšbandíja-mudžaddidíja zosnovaná *mudžaddidem* (reformátorem) Ahmadem Sirhidí (1564-1624) pocházející z mogulské Indie. Tato odnož taríqy lpí na dodržování sunny a sledování šarí'atských předpisů. Kropáček Luboš, *Súfismus: Dějiny islámské Mystiky* (Praha: Vyšehrad, 2008), pp. 222-6.
Více o problematice islámu během sovětského režimu, konkrétně zaměřený na situaci na uzbeckém území: Exnerová Věra, *Islám ve Střední Asii za carské a sovětské vlády: Na příkladu jednoho z center oblasti, Ferganské doliny* (Praha: Karolinum, 2008).

[19] V této práci budu používat přívlastek turkický, nikoliv však turecký, což může být matoucí a zavádějící. Myslím tím turkotatarské národy, kteří představují bohatou škálu etnicko-jazykovou skupin obývající Euroasii jako například Kazaši, Jakuti, Tataři, Ujgurci, Uzbeci, Baškirové atd.

[20] Devin DeWeese, "The Politics of Sacred Lineages in 19th-Century Central Asia: Descent Groups Linked to Khwaja Ahmad Yasavi in Shrine Documents and Genealogical Charters," *International Journal of Middle East Studies* 31, no. 4 (1999): pp. 1, https://doi.org/10.1017/s002074380005707x.

v oblasti Syrdarji. Jeho prvním žákem se stal Mansúr – syn zmiňovaného Arystana Baby. Jako učitel mohl Ahmad Jasaví údajně vyvolávat zázraky podobně jako i jiní súfijští mistři. Skrze jeho učení a odkaz je také dodnes vnímán jako osobnost s vysokými humánními a morálními kvalitami, který nabádal člověka k trpělivosti, soucitu, milosrdenství a lásce k bližnímu. Súfijské doktríny, které předával svým murídům[21] mohou podle odborníků za efektivnost v procesu přijímání islámu v této oblasti. Zde je nutno podtrhnout klíčovost súfismu, jakožto směru islámu, který je kompatibilnější a shovívavější[22] k neislámským tradicím. Tyto neislámské prvky jsou hluboce zakořeněné a patrné dodnes ve všech zemích Střední Asie. Je známo, že turkické národy kdysi uctívaly oheň, duchy svých předků, hvězdy, slunce a věřily v posmrtný život. Jedním ze společných náboženství po celé střední Asii byla víra v tengrismus, víra v boha nebe Tengriho. Vedle tengrismu zde byl také zoroastrismus a šamanismus, které rovněž měly svůj podíl na formování a přijetí islámu ze strany nemuslimů. Takovou kombinaci pak někteří akademici nazvali *islám v turkickém pojetí/chápání.*[23] Velkou roli v tomto směru sehrála právě taríqa *jasavíja*, která je také jednou ze tří nejvlivnějších súfijských bratrstev ve Střední Asii vedle *kubrawíji*[24] a už zmíněné *naqšbandíji*.

Jasavíja

Přes svou volnější strukturu se jasavíja rozšiřovala a stala se součástí postupného procesu islamizace Střední Asie. Jasavijské bratrstvo se dostalo až do Anatolie.[25] Příčinou toho je mongolská invaze, kvůli které museli mnozí významní mistři řádu uprchnout do Anatolie. Ti, kteří zůstali v Turkestánu měli velký vliv na Zlatou Hordu, která postupně přijala islám. Jasavíja v tomto procesu představovala vůdčí roli.[26] V průběhu 16. století začal ale tento řád ztrácet svůj vliv. Jednou

[21] Muríd je súfijský novic, který pokorně následuje hlavního mystického mistra daného řádu a který se učí od svého mistra té správné cestě a způsobu, jak dosáhnout nejvyššího mystického prožitku s Bohem.

[22] Tato shovívavost tkví v tom, že v určitých sociálních sférách má súfismus náklon k lidovosti, do kterého pronikají šamanismus a čarodějnictví. Tento názor je nejrozšířenější v diskurzu o súfismu v oblasti Střední Asie, byť je velice diskutabilní. Dá se jasně nastavit hranice, kde začíná súfismus a kde to už je šamanismus? Nejsu náhodou šamanistické a lidové praktiky pouze jednou z nesčetných podob, jež se dá nazvat súfismem? Za takový názor přičítá DeWeese vinu akademikům a odborníkům SSSR, kteří striktně oddělovali islám a súfismus a praktiky připomínající šamanistické rituály. Jejich pohledy pak dále ovlivnily generace západních odborníků, kteří nekriticky a bez dostatečných znalostí o rozmanitosti súfismu a islámu přejímali tyto aspekty. Více: Devin DeWeese, "Shamanization in Central Asia," *Journal of the Economic and Social History of the Orient* 57, no. 3 (2014): pp. 326-363, https://doi.org/10.1163/15685209-12341351.

[23] Toto spojení odkazuje na syntézu starých turkických tradicí se súfismem, přičemž islám je v tomto regionu pevně stojí na etno-kulturním podkladu

[24] Kubrawíja je řád rozšířený ve Střední Asii hlásící se k zakládající osobnosti Nadžmu al-Dín Kubrá (1145-1221), narozený ve městě *Köneürgenč v* dnešním Turkmenistánu. Kriéru začal jako učenec *hadísů* a spekulativní teologie (*kalám*). Súfisjkou cestu objevil v Egyptě.

[25] Na jasavíju byla průběžně navázana další taríqa bektášíja. Řád hlásící se k osobnosti Hádždžího Bektáše Walího (z. kolem 1270). Kropáček Luboš, *Súfismus: Dějiny islámské Mystiky* (Praha: Vyšehrad, 2008), pp. 222-6.

[26] Alexander D. Knysh, *Sufism: A New History of Islamic Mysticism* (Princeton: Princeton University Press, 2019), pp. 271.

z příčin bylo, že taríqa byla postupně absorbována konkurenční naqšbadíjou.[27] Další příčinou byla absence jasné hierarchické struktury uvnitř taríqy, což bylo pro některé středoasijské taríqy typické. Typická pro ni byla také snaha se distancovat od politické angažovanosti a lpění na světských vymoženostech. Vycházelo to především z asketického chápání světa, kde na prvním místě je onen svět a k němu je třeba směřovat svou oddaností a duchovním založením k Bohu. Doktrína řádu oproti jiným taríqám jako je naqšbandíja měla striktnější a šovinističtější řád, v němž se kladl důraz na sebezapření a sebeupírání si světských radostí a zábav.[28]

Specifickým prvkem jejich učení je způsob praktiky *dhikru* (připomínání si Boha). Oproti naqšbandíji, která se řídila tichým, vnitřním dhikrem, a která se považuje za vyšší stupeň podoby individuálního vzývání a rituálního připomínání Milosrdného, je jasavíja jejím pravým opakem. Neoddělitelným rysem jasavíji jsou rituály a hlasité dhikry zahrnující divoké tance[29] a chování, jež je přisuzováno šamanům. V takových případech jsme svědky jakýchsi islámských a neislámských tradic, které se staly součástí onoho zlidovělého súfismu.[30] Hlasitým dhikrem jasavíja recitovala ze svatého Koránu, ale také třeba ze snad nejznámějšího díla, které tradice přičítá Ahmedu Jasavímu, Divan-e hikmet (zkráceně Hikmety). Toto dílo zanechalo velkou literární stopu v turkickém prostředí od Ujguristánu až po Anatolii a Balkán.

Divan-e hikmet

Hikmety se staly ideologickou základnou pro jasavíjský řád. Dílo bylo napsáno v kipčatském dialektu čagatajsko-turkického jazyka, jež byl Jasavího rodným jazykem, přestože je známo, že Jasaví ovládal jak arabštinu, tak i perštinu. Hikmety byly přenášeny ústní formou, dokud nebyly v 15. století zaznamenány do písemné podoby. Text je psán jednoduchou formou a o to víc tak byl v oblibě u prostého lidu. Dodnes se ale těší oblibě i mezi intelektuály, jež oceňují nejen náboženské poselství a didaktickou příručku praktických moudrostí, ale také na krásu jejich jazyka, jednoduchost a dostupnost této poezie.[31]

---

[27] Alexander D. Knysh, *Sufism: A New History of Islamic Mysticism* (Princeton: Princeton University Press, 2019), ppp. 271.

[28] Olcott 4 Martha Brill Olcott, "Sufism in Central Asia: A Force for Moderation or a Cause of Politicization?," 2007, pp. 4, https://carnegieendowment.org/files/cp84_olcott_final2.pdf.

[29] Právě z tohoto důvodu jasavíji připisovaly podobnost taríqou qalandaríjou, která se vyskytovala na území Střední Asie. Nebyla tak početná jako jasavíja, ale vyznačovala se neatraktivním vzhledem a nespolečenským a pohoršujícím chováním.

[30] Babadžanov, Bakhtijar. "Dhikr džachr i samaʾ: Sakralizacija profannogo ili profanacija sakralnogo?" In *Podvižniki islama: Kul't svijatych i sufizm v Sredněj Azii i na Kavkaze*, edited by S. N. Abashin and V. O. Bobrovnikova, 237–50. Moskva: Vostočnaja literatura RAN, 2003

[31] Togan Ahmed Zeki Velidi, *Hâtıralar Türkistan Ve diğer Müslüman doğu türklerinin millî Varlık Ve kültür mücadeleleri* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2012), pp. 13-14.

V Hikmetech ale také najdeme dvě roviny, které se nám mohou zdát jako odporující si. Na jedné straně v Hikmetech Jasaví nabádal k dodržování náboženských praktik a sunny Proroka, k lásce k Bohu, k asketickému životnímu stylu a k následování morálních zásad. Na druhé straně se zde projevuje nemálo etnických prvků, které jsou v protipólu s islámem.

Ve věku 63 let se údajně podle legendy Jasaví rozhodl jít do ústranní od okolního zemského světa a prohlásil: *Dosáhl jsem věku proroka, třiašedesát let, to mi stačí, není třeba žít déle, než je čas určený prorokovi*.[32] Stáhl se do čillachony,[33] ve kterém se uzavřel do konce svého života. Touha po opuštění tohoto zemského světa (dunja), tíhnutí k smrti a patrná radost nadcházejícího spatření Boha v Onom světě je patrná i v jeho Hikmetech[34]:

Pláči krvavými slzami za úsvitu
Rozevíraje duši svou obracím se k líbezným slovům
Pro Alláha sám opustím tento svět, zahynu
Vezmi mě za ruku, veď mě cestou pravdivou, Ó Vůdče můj[35]

Smutní zamilovaní pro Boží tvář.
Za to pláčou a neúnavný je to pláč.
Zaslíbeného se milenci jistě dočkají
Odměnou za jejich slzy, s Božskou tváří se setkají[36]

(vlastní překlad)

Jeho touha byla naplněna v roce 1166, načež byl záhy postaven hrob, u něhož se začaly scházet turkické národy z celého turkického světa. Na jeho počest nechal Timur/Tamerlán postavit monumentální a honosnou mešitu (1396–1405) a mauzoleum nad hrobem, který je označován jako architektonický skvost timurovského stylu.[37] Podle legendy se stavba mešity neobešla bez potíží.

[32] HeritageNet - Central Asia. "Chodža Ahmed Jasaví." Ходжа Ахмет Ясави. http://www.heritagenet.unesco.kz/kz/content/history/portret/yasavi.htm. (Accessed August 13, 2022)
[33] Čilla – 40, chona – pokoj, místnost, v níž se dotyčný súfí na 40 dní jde do ústranní, stáhne se do sebe a modlí se. Někdy se jednalo o podzemní komplex, ve kterém do stavu samoty s Bohem dávali súfijští mistři, jak je tomu v případě Jasavího.
[34] Toto pojetí představovalo během sovětského režimu problém (viz. níže).
[35] Ahmed Jasavi and N. Ž. Sagandykova, *Chikmety: Izloženie Perevoda s Čagatajskogo* (Almaty: Daik-press, 2004), pp. 186.
[36] Ahmed Jasavi and N. Ž. Sagandykova, *Chikmety: Izloženie Perevoda s Čagatajskogo* (Almaty: Daik-press, 2004), pp. 176.
[37] Renato Sala, "Ahmed Yasawi: Life, Words and Significance in the Kazakh Culture," *Journal of History* 89, no. 2 (2018): pp. 16-17, https://doi.org/10.26577/jh-2018-2-228. Je jednou z nejzachovalejších staveb timurovského architektonického stylu. V roce 2003 byla přidána do seznamu světového dědictví UNESCA.

Zdi mešity se nedařilo dostavět, jednou kvůli silné bouřce, podruhé to byli zase mystičtí zelení býci, kteří údajně zničili stěnu. Potom se Timurovi zjevil ve snu mudrc, který mu poradil postavit nejprve mauzoleum nad hrobem Arystana Baby, jeho duchovního učitele a až poté postavit mešitu nad hrobem chodži Jasavího. Když Timur toto provedl, stavbu už nic neohrožovalo a byla konečně dostavěna. Tato legenda zapříčinila vznik tradice, kdy návštěníci navštíví nejprve mauzoleum Arystan Baby a druhý den to, ve kterém se nachází Chodža Ahmeda Jasaví.[38] Tyto stavby se staly centrem poutních míst a jakousi *druhou* Mekkou ve Střední Transkoxanii a Střední Asii.[39] Chodža Ahmed Jasaví za svého života i po své smrti získal autoritu a uznání a zanechal velkou stopu, jež se zakořenila v podvědomí národů ve Střední Asii. Proto existuje v Kazachstánu rčení: *Když je v Medíně Mohamed, tak je v Turkestánu Chodža Ahmed*.[40] S příchodem sovětského režimu se Jasaví jako symbol náboženství nevyhnul politizaci, čímž se ocitl v úpadku a na nějakou dobu se na něho téměř zapomnělo.

[38]"Mauzoleum Chodži Ahmeda Jasaví" Wikipedia. Wikimedia Foundation, July 12, 2022. https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B0%D0%B2%D0%B7%D0%BE%D0%BB%D0%B5%D0%B9_%D0%A5%D0%BE%D0%B4%D0%B6%D0%B8_%D0%90%D1%85%D0%BC%D0%B5%D0%B4%D0%B0_%D0%AF%D1%81%D0%B0%D0%B2%D0%B8.

[39] Zarcone, Thierry. "Pilgrimage to the 'Second Meccas' and 'Ka'Bas' of Central Asia." *Central Asian Pilgrims.*, 2011, 251–77. https://doi.org/10.1515/9783112208823-011.

[40] Gauhar Balybajeva, "Koža Ahmed Jasaví Kak Jarkij Fenomen Ťjurskoj Filosofii," in *Mežreligioznyj Dialog i Nasledije Koža Ahmeda Jasaví* (Astana, 2015), pp. 60.

Rehabilitace po pádu Sovětů

V této části nejdříve zmíním důležitost súfismu[41] ve Střední Asii, v němž zaujímá Jasaví výjimečné místo. V následujícím odstavci nastíním background Jasavího jakožto symbolu, který si prošel odlišnými fázemi interpretace své postavy během sovětského režimu. V dalších dvou podkapitolách budu rozebírat a analyzovat instrumentalizační diskurz, který probíhal ve dvou na sebe navazujících liniích, ze strany vlády a ze strany bratrstva džahríje, konkrétně jejího duchovního mistra Ismatully Abdughappara.

Střední Asie byla vždy s ohledem na islám neoddělitelně spjata se súfismem, obzvlášť pak s jednou jeho určitou podobou. Když hovoříme o intelektuální stránce súfismu, tak ta podle Babadžanova začala stagnovat již od 17. století. Zcela katastrofickým případem se obrátilo na vyšší stránku súfismu a islámu během období náboženského pronásledování ze strany sovětského režimu, která zanechalo hluboké rány. Zájem o Ahmeda Jasavího taktéž upadl jak u akademiků, tak i u veřejnosti. Tisk a vydávání Hikmetů bylo zakázané, což vedlo k tomu, že si lidé básně Jasavího předávali pouze ústně. Režimu se ale naštěstí nikdy nepodařilo súfismus zcela vymýtit. To, co se ze súfismu zachovalo, je jeho *lidová* podoba. Nadále někteří věřící praktikovali rituály a dhikry, které však dostaly zjednodušený charakter. Súfismus byl stále živý, byť velice slabý v mnoha ohledech. Pevně zakotven byl však v podobě zažitých lidových zvyků a duchovních tradic.[42] Nesmírně důležitou roli hrála návštěva (zijára) hrobů svatých súfijských mistrů v čele s mauzoleem Chodži Ahmeda Jasavího. Návštěva různých mauzoleí a hrobů se pak v určitém období stala dokonce protestním aktem.[43]

V období počínajícího zrodu marxismu se podle Zarcona přes sovětskou snahu o eliminaci islámu a mystiky našlo i pár jedinců z řad spisovatelů a intelektuálů, kteří chtěli skrze tohoto mystika oživit turkický nacionalismus. Někteří se ho pokoušeli lidem taktéž představit jako proletářského básníka, jenž pomáhá chudým a vede boj s bohatými. Nemělo to však úspěch. Náboženský a mystický aspekt Hikmetů byl marxisty nepochopen. Velice závažným pro tehdejší ideologii bylo téma silné touhy po opuštění tohoto zemského světa, na kterou poukazuje Thierry Zarcone, a která prostupovala celým mystikovým dílem a jeho ideologií. Oficiální aparát považoval

[41] Pojem súfismus je nesmírně obtížné výstižně vysvětlit. Kdybychom to velice zjednodušili, dal by se tento pojem vysvětlit jako islámská mystika. Mystika je pouze malá část súfismu. Vedle ale nejdeme barvitou škálu vžité lidové religiozity, která vždy přitahovala etnografy a kulturní antropology. Pro zjednodušení rozdělují západní vědci období islámského súfismu na dvě části. První polovinu popisují jako období idejí a složitých duchovních soustav. Pro toto období je charakteristický náboženský zápal a neobyčejnou askezí. Od 13. století súfismus pomalu bere podobu institucí, ve kterých se hlavními aktéry stávají velké súfijská bratrstva neboli arabsky taríqy. Ideje a duchovní soustavy už ustupují do pozadí a atraktivnějším se stávají lidové a folklórní představy.

[42] Bakhtijar Babadžanov, "Dhikr Džachr i Samaʾ: Sakralizacija Profannogo Ili Profanacija Sakralnogo?," pp. 237-250.

[43] Martha Brill Olcott, "Sufism in Central Asia: A Force for Moderation or a Cause of Politicization?," 2007, pp. 3, https://carnegieendowment.org/files/cp84_olcott_final2.pdf., více: Exnerová Věra, *Islám ve Střední Asii za carské a sovětské vlády: Na příkladu jednoho z center oblasti, Ferganské doliny* (Praha: Karolinum, 2008).

Ahmeda Jasavího za reakčního dogmatika a přisuzoval mu charakter, který byl vlastní feudální buržoazii. Na kazašském území byl Jasaví zcela ignorován, mnohem více byl ale kritizován v okolních zemích. Lepší časy nastaly až během Gorbačovy perestrojky (1985-1991), kdy se okolnosti začaly měnit a akademikům se naskytla možnost přezkoumat postavu Jasavího a získat realističtější poznání o tom, kdo to vlastně byl. Prostý lid měl konečně možnost Hikmety číst, přestože o Ahmadu Jasavím toho moc nevěděl. Toto období je charakteristické tím, že ve všech středoasijských zemích vyvstávaly tendence znovuobjevovat islám.

Euforie, která přišla po rozpadu sovětského svazu ve Střední Asii, se zasloužila o to, že se zrodil fenomén re-islamizace. Tato nová situace ovlivnila zásadním způsobem společenský život, duchovní hodnoty a kulturu.[44] Přes nové reálie neměl proces re-islamizace rychlý průběh, nýbrž probíhal u široké veřejnosti velice povrchně. Neplatí to však u malých náboženských skupin a komunit, které i přes zdánlivě pozitivní faktor náboženské svobody, byly pro politiky nepohodlné a čelili pronásledování. Příčinou toho je dědictví předchozího režimu a fakt, že Kazachstán byl sovětským režimem zasažen nejvíce ze všech států Střední Asie, a tudíž o vývoji islámu nemohla být řeč.[45] S nástupem vlády prezidenta Nazarbajeva měla vláda spíše za cíl skrze islám, který byl jimi definován, uznáván a kontrolován, prosazovat vlastní agendu.

Propaganda vlády

První linie instrumentalizace odkazu Ahmeda Jasavího se naskytla na přelomu rozpadu SSSR a vzniku nových států Střední Asie. Podle Zarconiho nebyl ale představován jako súfijský mystik, nýbrž začal být prezentován jako vzorný občan, který je spravedlivý a moudrý. Udělali z něho vlastence. Ty verše z Hikmetů, které byly enigmatické, nebo které byly příliš súfijské, byly interpretovány tak, aby dávaly smysl sekulárnímu čtenáři.[46] Zarcone tvrdí, že se kazašská oficiální propaganda snažila zobrazit Ahmeda Jasavího jako ideálního člověka. Jeho tvrzení se shoduje s textem v kazašských populárně-naučných diskurzech jako například v oficiálních kazašských encyklopediích, ve kterých se neskrývá Jasavijův význam a neopovrhuje se jeho podílem na šíření islámu a súfismu. Tato stránka je však více méně bagatelizovaná bez hlubšího vhledu do problematiky súfismu a rozjímání nad jeho náboženským přesvědčením. Ba naopak, výrazný akcent je dáván na jeho turkičnost, a to nejen v Kazachstánu. V národní encyklopedii Kazachstán se uvádí,

[44] Martha Brill Olcott, "Sufism in Central Asia: A Force for Moderation or a Cause of Politicization?," pp. 23.
[45] Ruský vliv se promítal, jak v jazykové stránce, tak i v kulturní stránce oproti ostatním státům Střední Asie. Úzce to souvisí takéž s kampaní *Panenské země*, během níž kazašská území osídlovali ruští, ukrajinští a další osadníci a v jejíž důsledku tvořili etničtí Kazaši méně než 40 procent kazašské populace. Viz: G.M. Yemelianova, "Islam, National Identity and Politics in Contemporary Kazakhstan," *Asian Ethnicity* 15, no. 3 (October 24, 2013): pp. 289.; Bhavna Dave, *Kazakhstan: Ethnicity, Language and Power* (Abingdon: Routledge, 2008), pp. 44.
[46] Thierry Zarcone, "Pilgrimage to the 'Second Meccas' and 'Ka'Bas' of Central Asia," *Central Asian Pilgrims.*, 2011, pp. 277.

že: *V průběhu persko-turkické vzájemné interakce se do dějin duchovní kultury zapsal jako mistr uměleckého slova. Jeho dílo je duchovním dědictvím všech Turků. Duchovní hledání básníka-myslitele vstoupilo do turkického povědomí a mělo velký vliv na tvorbu kazašských akynů.*[47] Z Jasavího, *prokletého světce* za sovětský časů, stal *národním svatým* a vzorným občanem. Zarcone v závěru článku doplňuje, že takové znovučtení není *falešné,* ale odpovídá době, kdy státy této oblasti v sobě stále ještě nesly dědictví socialistických hodnot.

První polovina 90. let byla obdobím rehabilitace reputace Jasavího. Byla organizována celá řada mezinárodních konferencí, jichž se účastnili představitelé středoasijských států a Turecka. Podle Zarconeho znovu-přívlastnění symbolu kromě propojení duchovní identity probíhalo také pod určitým politickým a diplomatickým zájmem. V rámci rehabilitace zmiňuje i dva letopočty, jež byly pojmenovány na počest mystika. Na popud ministrů kultury turkických republik v Baku v roce 1992 se rok 1993 stal *rokem Jasavího*. Turkické republiky se taktéž zasloužily o to, aby UNESCO mezinárodně vyhlásilo rok 1994 *rokem Jasavího*.[48] V samotném Kazachstánu byly po Ahmedu Jasavím pojmenovány některá veřejná místa a instituce. Kazašská vláda dovolila Turecku[49] stavět a financovat stavbu *Mezinárodní kazašsko-turecké univerzity Chodži Ahmeda Jasavího*.[50] V roce

---

[47] Burkutbaj Ajaganov, ed., "Kazakhstan: Natcionaľnaja Encyklopedija," in *Kazakhstan: Natcionaľnaja Encyklopedija* (Almaty: Glavnaja redakcija "Qazaq encyklopedijasy", 2006), pp. 360. Tyto pasáže z encyklopedie jsou hojně použity na internetových stránkách odkazující na Jasaví.
Aqyn – jednalo se o kočovního hudebního improvizátora, který sládal vlastní folklórní hudbu a sám ji hrál na dombře (tradiční kazašský drnkací nástroj).

[48] Zarcone, Thierry. "Ahmad Yasavï Héros Des Nouvelles Républiques Centrasiatiques."

[49] Turecko se aktivně zapojovalo do procesu rehabilitace Ahmeda Jasaví a může být zářným příkladem toho, jak osobnost Ahmeda Jasaví může být využíváno ke spojení historické a národnostní spřízněnosti. Turecko se aktivně podílí na rozšiřování pole vlivu, ve kterém státy Střední Asie hrají pro něho klíčovou roli. V důsledku čehož se Turecko aktivně podílí na různých developerských projektech. Jednou z takových byla rekonstrukce a modernizace města Turkestánu – historického centra Kazachstánu. V roce 2021 začala turecká televize vysílat nový seriál *Mavera: Hace Ahmed Yesevi*. Připomeňme si, že byla jasavíja také spojena s Anatolii, kde nacházela útočiště od pronásledování Mongolů a kdy údajně zanechala velkou vklad při formování bratrstva *bektášíje*. Odkud pramení tento zájem v Turecku o Ahmeda Jasaví? Hlavní podíl na tom má turkolog a sociolog Mehmed Fuad Köprülü, který napsal dílo *Ranní mystici v turecké literatuře (Early Mystics in Turkish Literature).* Profesor DeWeese zaměřující se na historii tradice Jasaví poukazuje na velký rozsah vlivu, které mělo Köprülüho dílo po dobu téměř jednoho století, a kdy je stále hojně citovaný. Na druhou stranu takéž kritizuje odkaz, které zanechalo nejen na tureckou společnost ale také na západní akademickou obec. *„V jistém smyslu lze Rané mystiky považovat za první podstatné vyjádření „západního" pohledu na kontinuity a diskontinuity středoasijských a anatolských kultur. […] odborná pozornost k odkazu Ahmada Jasavího téměř 70 let stagnovala, na světlo se dostalo málo nových zdrojů a přijato jen málo nových přístupů, nad rámec toho, co již Köprülü používal. V souvislosti s jasavíjskou tradicí a jejím předpokládaným dědictvím v Anatolii je navíc absence středoasijské perspektivy obzvláště nešťastná a že výše zmíněná nevyváženost hlasů může sama o sobě ospravedlnit omezení mých poznámek na jasavíjskou tradici.*" Köprülü Mehmed Fuad, and Devin DeWeese. "Foreword." Essay. In *Early Mystics in Turkish Literature*, 1. ed., pp. viii-ix. London: Routledge, 2006.

[50] Vizí univerzity je propojit spiritualitu, vzdělání a sounáležitost turkických národů. *„Inspirováno intelektuálním a kulturním dědictvím Chodži Ahmeda Jasavího, v souladu se svobodou myšlení a univerzálními akademickými zásadami. Poskytovat konkurenceschopné a vysoce kvalitní vzdělání, které splňuje světové standardy pro vzdělávání a sjednocení mládeže z turkického světa, s vysokou národní duchovní sebevědomí, s rozvinutým smyslem pro odpovědnost vůči společnosti, pochopení důležitosti spolupráce a respektování lidských práv."* "Videnie i Missija." Universitet im. Ahmeda Jasaví, April 26, 2022. https://ayu.edu.kz/ru/videnie-i-missija.

2012 se otevřela nová státní mešita *Azret Sultan* (Svatý Sultan) v hlavním městě Nur-Sultan. V blízkosti města Turkestán v turkestánské oblasti se v roce 2020 otevřelo nové letiště *Mezinárodní letiště Azret Sultan*. Tato snaha a záměr vlády se nedá dobře změřit a ocenit, neboť daleko důležitějším aktérem v tomto směru se stal Ismatulla, jehož vliv měl dalekosáhlejší dopad.

Druhá linie instrumentalizace chodży Ahmeda Jasaví probíhala v prostředí nově vzniklých súfijských skupin,[51] mezi nimiž figurovala nejaktivněji taríqa *džahríja*, často v Kazachstánu přezdívaná jako *sekta Yusawi.* Jejím zakladatelem a předním duchovním vůdcem je Ismatulla Abdulghappar Taqsir. Tento člověk se objevil v době, kdy docházelo k postupnému náboženskému oživení, ale o duchovním a filosofickém aspektu islámu i súfismu je během tohoto období ještě příliš brzy mluvit.[52] Podle Bruce Privratského se *esoterické disciplíny a institucionální vyjádření súfijské spirituality byly ztraceny*, ale že historická paměť zůstává jako silný faktor v kazašském pojetí náboženství.[53]

To dobře zobrazuje a vysvětluje, proč se Kazaši během komunismu i po rozpadu SSSR identifikovali jako muslimové, přestože jejich životní styl svědčil o opaku a o islámu nebo o súfismu věděli pramálo. Ta hrstka věřících Kazachů nesúfijů, kteří se snažili praktikovat islám se všemi jejími zásadami a pravidly, byli nepraktikující většinou pejorativně nazýváni jako *wahhábisti nebo salafisti*.

Ismatullah Abdughappar

Kdo to je?

Ismatulla Abdughappar Taqsir[54] je etnický Kazach, který se narodil v roce 1944 v Afghánistánu. Jeho předci byli členy Mladé Hordy a uprchli do Afghánistánu po říjnové revoluci, aby se tak vyhnuli bolševickým represím. Nějakou dobu žil i v Pákistánu. Po příjezdu do Kazachstánu se stal duchovním učitelem súfijů. Považuje se za obnovitele islámu, který se vrátil do své vlasti pro to, aby vykonal misijní poselství. V roce 2002 dostal kazašské občanství. Je o něm

[51] Kromě taríqy džahríje je v současném Kazachstánu aktivní historicky konkurenční bratrstvo naqšbandíja-mudžaddidíja-husajnija v čele Nasíridin Ishan Abduvoitovem. Druhou taríqou je qádiríja, která sestává hlavně z Čečenců, kteří byli přesídleni do Kazachstánu v polovině 40. letech na Stalinův rozkaz. Třetí skupinou jsou súfijské skupiny Turků nesoucí hlavně vzdělávací charakter. Více: Ashirbek Muminov, "Sufi Groups in Contemporary Kazakhstan: Competition and Connections with Kazakh Islamic Society," *Sufism in Central Asia*, September 2018, pp. 284-298, https://doi.org/10.1163/9789004373075_011.

[52] Martha Brill Olcott, "Sufism in Central Asia: A Force for Moderation or a Cause of Politicization?," pp. 23.

[53] Bruce Privratsky, *Muslim Turkistan: Kazak Religion and Collective Memory* (Routledge, 2001), pp. 187.

[54] Jeho následovatelé považují za svatého (v kontextu súfismu), neposkvrněného a z toho také pramení jedna z jeho přezdívek, kterými jeho učni oslovují – Ismatulla Taqsir nebo Maqsúm (někdy taky machzúm/machdúm, což přeneseně znamená mistr)

známo, že se účastnil rusko-afghánské války a tříleté afghánské občanské války. Mluví se o něm také jako o náboženským rádci Ahmadšáha Masʿúda[55] (1953-2001). Po příjezdu do Kazachstánu se stal duchovním učitelem súfijů. Poprvé se v Kazachstánu objevil v roce 1992. V roce 1994 navštívil Kazachstán podruhé a v tomtéž roce nechal otevřít první medresu. V roce 1997 se usadil nastálo. Časem získal velký vliv a postavení. Své sympatizanty a následovníky měl i v klíčových řadách veřejných orgánů. Za nejasných okolností se mu podařilo získat kazašské občanství v roce 2002, přestože mu soud nařídil deportaci do Pákistánu. Jeho úspěch tkví hlavně v jeho osobních vlastnostech a dobré organizovanosti džahríje. Ismatulla Abdughappar je nesmírně charismatický, je obdařen řečnickým talentem a jako lídr má schopnost najít si cestu k lidem.

Súfijský duchovní řetězec, tolik důležitý aspekt súfismu a taríqy, zůstává pochybnou otázkou pro Ismatullu, který svou mystickou linii nikdy neuvádí. *Jeho následovníci věří, že přišel do Kazachstánu oživit islám na základě odhalujícího snu (ayan).*[56] Je to *svatá* mise a poselství Ismatully, která ho dovedla do Kazachstánu. Jeho posláním je podle něj *oživení Jasavího řádu, zapomenutého v epoše národního ateismu*.[57]

O Ismatullu Abdughapparovi koluje nespočet příběhů dokazujících jeho mystickou *svatost*. Jako příklady uvádějí jeho murídé příhody z Afghánistánu, kdy Ismatulla a jeho žáci zůstali naživu po bombovém útoku. Jindy věří, *že odrazil kulku pouhým žajnamazem (modlitební kobereček) a střepina od ní mu zasáhla nohu, proto teď pokulhává na jednu nohu. Sami jsme to neviděli, ale věříme tomu.*

Ismatulla Abdughappar disponoval nejen velkým sociálním postavením, ale také jeho pozice šejcha a přítele Boha v súfijském chápání, kdy je tato súfijská doktrína typicky zaměřena k taríqám zavazuje adepta se bezmezně podřizovat svému mistrovi a ten začínajícího novice učí a pomáhá mu kráčet súfijskou cestou správně. Taková loajalita může svádět k možnosti zneužít svou moc. Byli zaznamenány případy, kdy k tomu docházelo. Mistr někdy neobyčejným způsobem interpretoval *ájáty* (verše) Koránu. Jeho postavení mu umožňovalo bezostyšně vymýšlet a jindy zase překrucovat fakta, které hraničí s rouhačstvím. V nahrávce ve filmu Ismatulla mluví o tom, že *Azret Sultan Jasaví byl svatým člověkem. Náš mistr panoval nad Mekkou a Medínou*.

Podle Ismatully Abdughappara ho pronásleduje hodně lidí, kteří mu přeji smůlu a usilují o jeho tragický pád. Těmto lidem posílá nebojácný vzkaz s varováním, že jeho proklínání budou vždy vyslyšena. *Všichni ti, kteří stáli proti mně, po nějaké době je vždy postihlo neštěstí. Jeden novinář*

[55] Afghánský politik a vojenský velitel tádžického původu. Byl velice schopným velitelem guerillových jednotek během občanské války v Afghánistánu. To, že se opravdu dobře znali, svědčí přinejmenším společná fotka na internetu.

[56] Ashirbek Muminov, "Sufi Groups in Contemporary Kazakhstan: Competition and Connections with Kazakh Islamic Society," *Sufism in Central Asia*, September 2018, pp. 290.

[57] Құсайынов, Тұрарбек. "Тұрарбек Құсайынов. Шырмауық," October 25, 2019. https://adyrna.kz/post/25358?fbclid=IwAR21eWO1Zl2TtlOSi9DuXB7rIpoQhvNicfn2IkxP8z4_GswaHAlVQ74vYy0. (Accessed August 13, 2022)

nás pronásledoval a potom upadl do bídy. A takových případů je hodně. Nikdo nepřežije. Nikdo tomu neunikne. Bůh mi pomáhá.[58] Ismatulla také hrozil těm, kteří zamýšleli opustit jeho skupinu. *Všichni ti, kdo opustili naši komunitu, přišli o své podnikání nebo se jejich děti staly postiženými. Pokud odejdete, vaše životy budou zničeny. Opustit nás je jako opustit Boha!*[59]

Na druhou stranu Ismatulla chová mnohem přátelštější vztah k řádu *qádiríje*, jehož členové sestávají hlavně z Čečenců žijících v Kazachstánu. Je třeba zmínit, že qádiríja měla vždy historickou a spirituální spojitost s jasavíji. Na jednom z videí na YouTube můžeme spatřit Taqsira s tehdejším lídrem qádiríji imámem Muhammad-Husejn Aslabekovem,[60] který vedl společnou modlitbu. Na stejné nahrávce se Aslabekov s ještě několika členy qádiríje zúčastňuje džahríjské rituální seanci dhikrů.[61]

Etnografové a další odborníci jako Babadžanov[62] vnímají angažovanost Ismatully v rámci obnovení rituálních džahrí dhikrů a re-súfizace Kazachstánu celkem pozitivně. Uzbecký etnograf Babadžanov ukazuje jakousi paralelu s Ismatullou Abdulghapparem a chodžou Ahmedem Jasaví v procesu post-sovětské re-islamizace. Podle něj izolace kazašské komunity v Afghánistánu umožnila zachovat některé prvky, které kdysi původní taríqa jasavíja praktikovala. To podle jeho názoru poskytlo Maqzúmovi lepší pozici v procesu obnovení súfismu, i když sám Ismatulla označení termínu *súfismus* odmítá a tvrdí, že je to nálepka, se kterou přišli západní vědci, a tudíž je to *západní konstrukt*.[63]

Džahríja[64]

[58] *Aqiqat* (Agentura Chabar, 2011).

[59] "Правда о Секте Исматуллы Таксыра," KAZISLAM.KZ, June 16, 2020, https://kazislam.kz/pravda-o-sekte-ismatully-taksyra/.

[60] Muhammad-Husejn Hadži Aslabekov je imám čečenského původu. Je dlouhodobým členem Duchovní správy muslimů Kazachstánu (Duchovnoje upravlenije musuľman Kazachstana – DUMK). Od roku 2018 byl jmenován do funkce hlavního poradce Velkého muftího Kazchstánu.

[61] *Исматулла Мақсым* (YouTube, 2013), https://www.youtube.com/watch?v=VTvkJUbKTB8&list=PLduI6FrJ0J-EpmdEuG43WPTh3nWYcHs-G&index=15&t=2246s. (Accessed August 13, 2022)

[62] Bakhtijar Babadžanov, "Dhikr Džachr i Samaʾ: Sakralizacija Profannogo Ili Profanacija Sakralnogo?," pp. 237-250.

[63] B. Pasilov and A. Ashirov, "Revival of Sufi Traditions in Modern Central Asia: Jahri Zikr and Its Ethnological Features," *Oriente Moderno* 87, no. 1 (2007): pp. 174, https://doi.org/10.1163/22138617-08701012.

[64] Dříve, než začnu s analýzou diskurzu taríqy džahríji, bych se chtěla pozastavit u jejího názvu. Proč většina odborníků označuje taríqu jako džahríja a proč ne jasavíja? Vědci se zhodují na tom, že ačkoli džahríja se snaží obnovit původní jasavíjskou tradici a usiluje o obrození duchovní doktríny Ahmeda Jasaví, což se jí na malém určitém místě daří, ale o její kvalitě v podobě původní jasavíji mluvit nelze. Co se týče jejího názvu, tak pojmenování *džahríja* souvisí ve způsobu praktiky dhikru, tj. přípomínání si Boha. Hlavní dělení dhikru je dvojího typu, na tichý dhikr a hlasitý dhikr. Tichý (*khájí*) a individuální dhikr je typickým charakterním rysem taríqy naqšbandíje, a na rozdíl od ní praktikuje džahríja dhikr vokální (*džahr*) v kolektivní podobě. Právě etnokulturní stránka vokálního dhikru džahríji přítáhnul pozornost některých etnografů. (Přes takové přísné a zjednodušující

Obyvatelé Kazachstánu následovníky džahríje nazývají súfi, zikiršy, ismatullisté. Oni sami sebe nazývají a považují za *následovníky učení Jasaví.* Složení džahríji je velice rozmanité. Etnolog Babadžanov ve svém terénním výzkumu vyzdvihl složení džahríji, ve kterém figurují nezaměstnaní, důchodci, řidiči taxi, pracovníci ve státním sektoru, studenti, drobní podnikatelé a intelektuálové.

Hlavním argumentem a hnací silou řádu je přesvědčení, že obnovují kazašské kulturní dědictví, a že jejich víra je *vírou nezávislého Kazachstánu, která byla zapomenuta v těžkých dobách, a která byla znovu získaná v čase obrození.*[65] Tvrdí, že následují náboženský odkaz Chodži Ahmeda Jasaví a sledují kulturní odkaz[66] největších osobností novodobé kazašské historie jako byl Šakarim Qudajberdijev[67] (1858-1931) nebo Abaj Kunanbajev[68] (1845-1904).

Struktura bratstva džahríji byla na rozdíl starší jasavíji taríqy hierarchická. Své nejbližší a nejvěrnější následovníky a učedníky si rozmístil do různých oblastí a měst po celém Kazachstánu. V rámci džahríje se Ismatulla Maqzúm snažil otevřít charitativní organizaci a zaregistrovat ji pod jménem *Šakarim.*[69] To mu úřady nedovolili. Místo ní se mu podařilo zaregistrovat veřejné sdružení *Senim.Bilim.Ömir* (víra, znalost, život). Jejím hlavním cílem bylo implementovat své akce do veřejných míst, a tím propagovat svůj program nesoucí se v duchu tradičních a vlasteneckých hodnot. Sdružení chodilo přednášet do klíčových veřejných míst jako byly vojenské výcvikové tábory nebo univerzity (příklad konkrétní univerzity uvedu v další kapitole). Výsledkem je pak také přítok nových členů pro samotné bratrstvo. Toto sdružení mělo údajně mít v Kazachstánu okolo 17 poboček a 16 kanceláří.

Zvlášť důležitou roli v rámci propagandistických činností sehrála súfijská kapela Jasaví Tobi.[70] Na počátku 21. století získával súfismus popularitu skrze audiokazety a CD s touto

dělení není nikterak ojedinělým případem, kdy určitý řád praktikuje oba typy dhikru, jak na to poukazuje terénní výzkum Pasilova a Aširova ve Ferghánské dolině. Na tomto území zaznamenali, že je džahrí dhikr součástí rituálních praktik v některých skupin naqšbandíjské tradice. B. Pasilov and A. Ashirov, "Revival of Sufi Traditions in Modern Central Asia: Jahri Zikr and Its Ethnological Features," *Oriente Moderno* 87, no. 1 (2007): pp. 174,

[65] Құсайынов, Тұрарбек. "Тұрарбек Құсайынов. Шырмауық," October 25, 2019. https://adyrna.kz/post/25358?fbclid=IwAR21eWO1Zl2TtlOSi9DuXB7rIpoQhvNicfn2IkxP8z4_GswaHAlVQ74vYy0. (Accessed August 13, 2022)

[66] Ashirbek Muminov, "Sufi Groups in Contemporary Kazakhstan: Competition and Connections with Kazakh Islamic Society," *Sufism in Central Asia*, September 2018, pp. 290.

[67] Byl to kazašský básník, skladatel, politik, teologický filosof hanafijsko-máturidíjského směru, historik a překladatel (překládal díla perského básníka Háfize a Puškina)

[68] V Kazachstánu referují zkráceně Abaj. Byl to básník, filosof hanafijské a máturidíjské mazhabu. Je to nejznámnější literární osobnost, jehož díla jsou součástí kazašské folklórní kultury. Byl to také strýc Šakarima Qudajberdijeva.

[69] Jak se ukazuje, Ismatullovým záměrem bylo instrumentalizovat odkaz nejen Ahmeda Jasaví ale i ostatní význačné osobnosti k tomu, aby své hnutí více popularizovalo a získalo sympatie společnosti. V kapitole *Technické univerzity Satpajeva* si na příkladu ukážeme, jakým způsobem operovala a jakými lákala a verbovala do svých řad.

[70] Pěvecký sbor sestával z osmi členů, odění do tradičních folklórních oděvů nebo do oděvů v barvách státní vlajky. Svým vokálním nadáním zpívali verše z Chodžových Hikmetů a dělali tím velký dojem publiku, hlavně publiku střední a starší generaci. Většina členů jsou absolventi Kazašské národní konzervatoře v Almaty, stejně jako i jejich lídr Emel, básník, který byl často viděn s mistrem.

skupinou, které se v hojném počtu daly do oběhu. Tímto způsobem se súfismus šířil ne ve smyslu *předávání poznatků a tradic*, ale spíše ve smyslu *rozptylení poznatků/znalostí*. Na těchto kazetách vystupovala súfijská skupina Jasaví Tobi. Členové pěvecké skupiny byli aktivními členy už od samého počátku fungování řádu, kdy měli funkci háfiza, kteří melodicky doprovázeli seanci dhikrů svým zpěvem. Tato skupina spadala pod křídlo *Senim.Bilim.Ömir* – tj. pod samotného šajcha. Na svém vrcholu se těšili obrovské popularitě, jejich koncerty byly vyprodané nejen po celém Kazachstánu, ale i v sousedních zemích – Kyrgyzstánu a Uzbekistánu.[71] Kazašské úřady poskytovaly mediální prostor a prostředky Ismatullovi, protože sdíleli jeden společný cíl – propagaci *narodní kultury*.[72] *Vládní podporu Státní televize Kazachstán v posledních letech s cílem propagandy duchovních hodnot představuje projekty jako Auzašar, Mavlid, Jasaví a Šarapaty*.[73]

S taríqou je také spojeno téma léčitelství. Mnozí rodiče posílali své nezletilé děti, které trpěly drogovou závislostí a alkoholismem k Ismatullah Maqzúmovi. Terapeutickým prostředkem závislých měl být už zmiňovaný džahrí dhikr,[74] který byl praktikován během 40 dennního (*čilla, 40 kundyk*) repertoáru řádu v soukromých rezidencích na okraji Almaty.[75]

Podle Babaždanova Ismatullah Abdughappar a jeho murídi praktikují kolektivní dhikr, jehož podoba se zakládá na spojení 3-4 typu podob dhikru džahr. Ismatulla začínál své kázání příběhem o Prorokově životě nebo o jeho sahábech, nebo výkladem o posledním Soudném dni, nebo příběhy o jiných súfijských mystiků. V další etapě velebí Chodžu Ahmeda Jasavího, jež dosáhl duchovní dokonalosti, tj. šestého stupně mystické cesty. Proto je Ahmed Jasaví podle Ismatully ten, který ukázal lidstvu tu jedinou a správnou cestu ke spasení.[76] Postupně se přechází k dhikru. Uprostřed kruhu sedí člen oplývající líbezným hlasem – hafiz, který zazpívá pasáž z Hikmetů. Rituální dhikr se sestává z několika různých části probíhajících současně. Zikiršy pohybují tělem ve čtyři taktech. Opakovaně dělají hlavou půlkruh od levého ramene k pravému,[77] přitom vyslovují

[71] Informantka Saltanat při našem rozhovoru netušila, že populární kapela *Jasaví* má nějakou spojitost s Ismatullou Abdughapparem nebo s jeho organizací, která prováděla aktivity na veřejném prostoru.

[72] Vyvstává otázka, proč ansambl Jasaví i samotné sdružení se těšili přívětivé podpoře státních médií? Ukázalo se totiž, že tehdejší ředitel státního mediálního korporátu Kazachstán byl sympatizantem džahríje. Údajně se zúčastňoval rituálních seancí a to včetně jeho podřízených, kteří byli taktéž přímo či nepřímo spojeni s organizací Ismatully *Senim.Bilim.Ömir. Aqiqat* (Agentura Chabar, 2011).

[73] *Aqiqat* (Agentura Chabar, 2011).

[74] Muslimové se při léčbě chorob a nemocí se často uchylují k alternativním metodám mimo běžnou medicímu, kterou známe na západě. K metodám se řadí léčení pomocí modliteb k Bohu, během kterého se vyslovují dhikry, jež většinou pocházejí z Prorokovy sunny (zvyků) v hadísech a pomocí některých *ájátů* z Koránu. Tyto aspekty tvoří důležitou složku a jsou součástí širšího konceptu *Prorokovy medicíny*.

[75] Giovanni De Zorzi, "From Popular Tradition to Pop Diffusion," *Turkic Soundscapes*, 2018, pp. 59, https://doi.org/10.4324/9781315161655-4.; B. Pasilov and A. Ashirov, "Revival of Sufi Traditions in Modern Central Asia: Jahri Zikr and Its Ethnological Features," *Oriente Moderno* 87, no. 1 (2007): pp. 174, https://doi.org/10.1163/22138617-08701012.

[76] Babadžanov poznamenává, že Ismatulla kvůli svému řečnickému umění se vždy daří murídy svébytným způskobem naladit do citlivého rozpoložení, který psychologicky připravuje (podle murídů *změkčuje duši*) k samotnému rituálnímu dhikru. Bakhtijar Babadžanov, "Dhikr Džachr i Samaʾ: Sakralizacija Profannogo Ili Profanacija Sakralnogo?," pp. 237-250.

[77] Tělesné pohyby doprovácející během seancí dhikrů se nazívají pojmem *raqs* neboli tanec.

hu-hu-hayy.[78] Důležitá je zde i technika dýchání, *přičemž nádechy i výdechy probíhají s hlavou přes levé rameno*.[79]

Zajímavým tématem v rámci džahríje je téma příchodu Mahdího.[80] Většina muridů dokážou přesně popsat, jak vypadá *pravá ruka* Mahdího. Mnozí členové jsou přesvědčeni, že pravá ruka Mahdího je Ismatulla Abdughappar. Podle nich byl dokonce žákem samotného Mahdího. *Jeho přímý pomocník je představitel mongoloidní rasy. Má řídkou bradku a je chromý. Takto je dáno v hadísech našeho Proroka. Myslíme si, že je to Ismatulla*.[81]

„Technická univerzita Satpajeva“

V této části představím trajektorii cesty, po které súfijská skupina tak urputně šla, aby propagovala doktrínu a odkaz Chodži Ahmeda Jasavího a jak se jí díky usilovnému snažení dařilo verbovat nové konvertity do svých řad. Případ se bude týkat konkrétně mladých lidí a intelektuálů z Kazašské národní výzkumné technické univerzity K. I. Satpajeva v nejlidnatějším městě Almaty. Dva informanti mi pomohli pochopit, do jaké míry byli činnosti spojené s džahríjou úspěšné. Náš rozhovor probíhal takto:[82]

Slyšela jste někdy o zikiršy[83] *nebo o ismatullistech?*

Odp.: *Samozřejmě jsem o nich slyšela a pamatuji si to velice dobře, protože celé to probíhalo na univerzitě, kde jsem vyučovala. Taky si pamatuji, jak se to u nás zrodilo. Na naší univerzitě se nacházela jejich bašta přívržen*c*ů, kteří propagovali svou sektu. Postupovali velice vychytrale. Zprvu studenty a profesory lákali „národními cennostmi“. Tento klub, jejich sekta, byl ze začátku provozován jako klub mladých debatujících. Jejich debaty byly u nás vždy horkým tématem. Studenti i někteří profesoři byli hodně zainteresovaní.*[84]

---

[78] Fráze *hu-hayy* (on je Živý/Bdící) je jedna z nejčastějších frází pronášených napříč súfijskými taríqami. *Hu* je zkrácená verze *huwa*. *22.4 Excerpt from a Yassawi Zikr* (YouTube, 2019), https://www.youtube.com/watch?v=PT2u8cT-SSc&list=PLduI6FrJ0J-EpmdEuG43WPTh3nWYcHs-G&index=7&t=164s. (Accessed August 13, 2022)

[79] Devin DeWeese, “Shamanization in Central Asia,” *Journal of the Economic and Social History of the Orient* 57, no. 3 (2014): pp. 332, https://doi.org/10.1163/15685209-12341351.; Bakhtijar Babadžanov, “Dhikr Džachr i Samaʾ: Sakralizacija Profannogo Ili Profanacija Sakralnogo?,” pp. 237-250.

[80] Al-Mahdí (*Bohem správně vedený*) je v islámské eschatologii klíčová postava, která se objeví ke konci časů. Společně s prorokem Ježíšem bude bohovat proti nespravedlnosti a dovede muslimy k vítězství nad světem. Muslimové věří, že je potomkem proroka Muhammada. Ještě větší důležitost představuje pro šíitské muslimy, kteří věří, že je to skrytý dvanáctý imám.

[81] *Aqiqat* (Agentura Chabar, 2011).

[82] Ajgul, interview by author, Prague, May 28, 2022.

[83] Kazašský výraz pro praktikujícího súfismu. Dalším častým výrazem je *sopy/sopi*

[84] Informantka mluví o intelektuálním klubu Abžad, který existoval 6 let. Jednalo se o literární klub, kterého se zúčastňovali hlavně studenti. Jejich debaty byly natolik populární, že na ně rádi chodili i studenti z jiných univerzit. *Aqiqat* (Agentura Chabar, 2011).

Přednášky [klubu Abžad] začínaly s debatami o osobnostech jako byli Ahmed Bajtursynov,[85] Magdžan Žumabajev[86] a Saken Sejfullin.[87] Jsou to známé osobnosti, které se snažili založit nezávislý Kazachstán. Byli to alašordinisté.

Co to znamená?

Odp.: *Podle historiků se kazašským zemím původně říkalo Alaš, proto založili politickou stranu Alaš Orda.[88] Chtěli založit vlastní suverénní stát a sestavit vlastní vládu. Tomu zasvětili své životy. Proti nim tvrdě vystupovali Sověti a v důsledku toho zemřeli na represe ve 30. letech. Alašordisté byla kazašská inteligence, která nechtěla být pod nadvládou Sovětů. My jsme vyrostli na Alaš Orda. Je to srdcová záležitost mnoha Kazachů. Zabývali se silně nacionalistickými tématy. Přednášeli lidem to, na co byli Kazaši hrdí, a co bylo blízké kazašské povaze. Časem si získali jejich pozornost a důvěru a potom pomalu, plavně a opatrně přecházeli na témata o súfismu a o Ahmadu Jasavím. Nemohli přece jít jen tak k lidem a vnucovat jim svou víru. Takto ten klub začínal. Studenti byli z těchto debat velice vzrušení. Do svých řad se jim podařilo naverbovat ty nejlepší studenty a profesory*.

Jako vzorový příklad informatka představuje kolegu Sajata Ibrajeva.[89]

Odp.: *Když jsem ho viděla poprvé, byl to velice inteligentní člověk a člověk přívětivého zevnějšku. Tři roky po zrodu klubu jsem znovu spatřila Sajata. Skoro jsem ho nepoznala. Byl ve špinavých zmačkaných hadrech. Jediná věc, která připomínala, že je to ten stejný Sajat, byly jeho brýle. Vypadal jako bezdomovec a žebrák. Tady si právě myslím, že je spojitost s Jasavím, který byl súfijským asketou. Byla jsem v šoku nad jeho kardinální změnou.*

Mezi členy dominoval nacionalistický diskurz. Z úryvku v dokumentárním filmu můžeme vidět, jak se Sajat Ibrajev na diskusním přednáškovém klubu Abžad odvažuje prohlašovat: *Korán je seslán v kazašském jazyce a já to jednou dokáži*.[90]

Dále si informantka vzpomíná na zásadní období, kdy přední představitelé čelili sérii zatýkání, a to včetně profesora Sajata Ibrajeva, během něhož súfité záhy našli hlavního strůjce

[85] Ahmed Bajtursynov (1872-1937) byl kazašský lingvista, pedagog, literární kritik, turkolog, básník, překladatel, veřejný činitel a politický publicista. Byl členem Alaš Orda. Zemřel kvůli stalinistickým represím. V Kazachstánu je přezdívaný jako *učitel národa*. Reformoval kazašské písmo.

[86] Muhammeddžan Žumabajev (1893-1938) byl básník, spisovatel, publicista. Je považován za jednoho zakladatelů moderní kazašské literatury, který reformoval kazašský jazyk.

[87] Saken Sejfullin (1894-1938) byl básníkem průkopníkem moderní kazašské literatury a politikcým aktivistou. Založil Svaz spisovatelů Kazachstánu.

[88] Alaš Orda byla politická strana složená z tehdejší intelektuální elity, které se podařilo vytvořit transkontinentální kazašskou autonomii – Alašskou autonomii (1917-1920). Strana cílila na na vytvoření národně demokratického státu. Autonomie byla zrušena po pronásledování straníků Alaš a následného zrušení strany. Mnozí jeho členové byli na konci 30. let popraveni. Více: R. Nurgali, *Alašordincy* (Almaty: Alaš, 2004).

[89] Sajat Ibraev je vědec, doktor technických věc a vedoucí pobočky organizace *Senim.Bilim.Ömir*., který se stal následovníkem Ismatully a svůj život zasvětil súfismu.

[90] *Aqiqat* (Agentura Chabar, 2011).

stojícího za zatýkáním. *Když začalo zatýkání Sajata, jejich přívrženci z nějakého důvodu šli proti wahábitům a salafitům. Tito súfité začali obviňovat wahhábity a salafity ze zrady, protože ti nemají v oblibě súfity.*

Informantka mi taktéž vysvětlila situaci ženských kolegyň, které se nacházely v neustálé nejistotě. - *Jednoho dne za mnou přišla moje kolegyně a pověděla mi, že se přestala modlit. Ona i předtím byla praktikující súfita a modlila se pětkrát denně podle sunny v islámu. Potom se ale přidala k jejich skupině, kde se modlit nemusí. Nejdůležitější je pro ně dhikr.*[91]

Začala se vaše kolegyně zahalovat?

Odp.: *Ženy se nezahalovaly, protože byly upozorněny, že pokud se budou zahalovat, budou bedlivě sledovány. Proto začaly místo šátku nosit klobouky a pobízely ostatní dívky a ženy ke stejnému způsobu maskování.*

Jak se skupina po zatýkání dále rozvíjela? Byla méně aktivní?

Odp.: *To popravdě netuším. Ale s ohledem na jejich vliv ve společnosti, určitě je někdo tučně sponzoroval. Byli aktivní všude možně. Měli vlastní vokální kapelu Jasaví. Ta byla prezentována na všech státních kanálech. Vystupovali během každém svátku. Národ si je oblíbil a přijal je. Měli hodně nemovitostí, které předělávali do medres.*[92] *Určitě byli financování zeshora*.

Dále jsem se zeptala, zda by se jejich úspěšný vliv nedal vysvětlit financováním z příspěvků na charitu od lidí.

Odp.: *To si nemyslím. Rozsah obchvatu, který měli v rukou byl příliš velký a široký, než aby se dal vybudovat na penězích obyčejných lidí. Potkávala jsem je na různých veřejných místech. Byli velice náruživí. Stávali před mešitami a mámili do svých řad ty, kteří se začali zajímat o islám.*

Když jsem zmínila informantce, jméno lídra Ismatullu, pocházejícího z Afghánistánu, vzpomněla si bývalá profesorka, že se někteří mužští členové odívali ve stylu svého mistra, tj. do tradičních šatů afghánského stylu. Je to paradoxní, že mistr i jeho následovníci, kteří se silným zápalem volají po kazašských *hodnotách* a identitě imitují a oblékají se do oděvů připomínající Afghánce a ne Kazachy.

[91] Zde se naráží na na velice rozšířené pojetí súfijů o tom, co je důležitější, zda je to modlitba, kterou musí každý muslim vykonávat pětkrát denně a který je předepsaný v pěti pilířích islámu. Nebo zda je důležitější dhikr a připomínání Boha. Záleží na každém jedinci nebo bratrstvu, jež může upřednostňovat jedno nebo druhé anebo dává oběma aspektům vzývání Boha stejnou váhu. Džahrija bezesporu dává přednost dhikrům. V případě vykonávání modliteb, byl Ismatulla viděn, jak se modlí v sedě (v islámu je v případě závažné nemoci dovoleno vykonávat celou modlitbu v sedící poloze), přestože jeho zdraví mu plně umožňovalo vykonávat modlitbu v plné podobě. *Aqiqat* (Agentura Chabar, 2011).

[92] Muslimská vzdělávací škola

Postoj kazašské společnosti vůči islámu se hodně změnil v posledních letech. Tento názor spolu s profesorkou sdílela i druhá informantka, která ještě v nedávné době žila v Kazachstánu. Podle nich se dnešní kazašská společnost velice změnila ve srovnání s tou před 15 lety, hlavně co se týče postoje k islámu. Pozorovat to můžeme například na počtu zahalených žen ve veřejných prostorách. Obraz, který by byl před 15 lety nevídaný a neakceptovatelný.[93] Paní profesorka mluvila o *hladu lidí* po náboženství, po pocitu sounáležitosti a patření *někam*. Právě tohoto *hladu* súfité zneužili a *krmili* je vlasteneckými tématy, včetně toho o Chodžovi Ahmedu Jasavím.

Kontroverze a problémy

Přes zřejmý dobrý úmysl propagovat duchovní hodnoty rodilých Kazachů a dělat osvětu o podobě náboženství, jak ji kdysi praktikovali kazašští předci, a která byla na určité období ostrakizována, se skupina nevyhnula kritice i kontroverzím. Zprávy o murídech, kteří vyjadřovali svou nespokojenost, se začaly objevovat už od samého počátku fungování džahríje na konci 90. let. Svědčily o praktikách, které se vedly v různých rezidencích, jež sloužili jako čilachony. Bývalí adepti si stěžovali, že byli zavírání do medres, kde panovaly nelidské a nehygienické podmínky[94]

V rozhovoru publikovaném na internetu popisuje jedna bývalá členka situaci, která panovala v řádu takto: *V létě roku 2009 jsem přišla do medres pseudosúfitů v rámci tzv. čtyřiceti dní. V této instituci si nejvíc ze všeho pamatuji nesnesitelný hlad. Ráno ani večer jsme se nemohli najíst dosyta. V duchovní škole typu medres jsme byli nuceni držet orazu[95] každý den po dobu pěti až šesti měsíců. Hlad, kterému jsme byli vystaveni šest měsíců, nelze popsat slovy. Mnoho mladých lidí to nebylo schopno vydržet a dostalo různé nemoci. Žáci byli zavřeni v medresách. V suterénu žilo v jedné stísněné místnosti 80-100 lidí. Chlapci spali téměř na holé betonové podlaze, v důsledku čehož mnozí ztratili zdraví a stali se neplodnými. Nemocné často trápil svrab a nachlazení, ale*

[93] Saltanat, interview by author, Ústí nad Labem, July 29, 2022.

[94] Kazašské právní orgány nezůstaly stranou a tato záležitost vedla k soudu, který označil tyto vzdělávací instituce za nezákonná. Soud také nařídil Ismatullu Abdughapparovi deportaci, nemajíc ještě tehdy kazašské občanství, do Pákistánu. Mistr se v tomto obdoví často pohyboval mezi Kazachstánem a Pákistánem při snahách uniknout před kazašskými orgány. Za následujích několik let obdržel v roce 2002 za nejasných a záhadných okolností kazašské občanství. Svědčí to o jeho vlivu a o jeho klíčových kontaktech. Činnost džahríji poté naopak zintenzivněla a postavení Ismatully se ve sociální společnosti zakořenila pevněji. *Aqiqat* (Agentura Chabar, 2011). Vláda prezidenta Nazarbajeva pak neviděla v činnostech nic protiprávního, ba naopak někteří členové vládního aparátu taktéž jevili sympatie k Ismatullovi. Martha Brill Olcott, "Sufism in Central Asia: A Force for Moderation or a Cause of Politicization?," pp. 32.
Někteří sdílejí názor, že aktivity Ismatully a jeho následovníků jsou od samého počátku konstrukt naprojektovaný vládními úředníky. Subvenci súfijského učení Ismatully ze strany kazašských úřadů vykládají jako jednu z možností prevence a protiváhy radkálnímu salafismu, a aby se předešlo událostem na Kavkazu v polovině 90. let. Құсайынов, Тұрарбек. "Тұрарбек Құсайынов. Шырмауық," October 25, 2019. https://adyrna.kz/post/25358?fbclid=IwAR21eWO1Zl2TtlOSi9DuXB7rIpoQhvNicfn2IkxP8z4_GswaHAlVQ74vYy0. (Accessed August 13, 2022)

[95] Půst

nikdo se neléčil.[96] Ojedinělé nejsou ani případy týrání a mučení v případě, kdy nějaký adept protestoval proti způsobu zacházení, praktikování nebo se zkrátka neztotožňoval s ideologií bratrstva a chtěl vystoupit z džahríjské komunity.[97] V momentě, kdy někdo zamýšlel opustit džamaghat (komunitu), neváhal Ismatulla připomínat všem, že ti jedinci, kteří se takto rozhodli učinit, čelili v budoucnosti neblahým tragickým událostem a přirovnával je k těm, kteří se kacířsky zřekli Boha. Tím docílil toho, že se někteří adepti nacházeli ve stavu neustálého strachu před vyslovením svých názorů nebo odporováním svého lídra.[98]

Dalším problematickým aspektem v džahríji bylo manželství. Někteří murídi nebyli spokojeni s politikou manželství, která panovala uvnitř skupiny. Podle členů řádu mistr a jeho podřízení vůdci měli v rukou pravomoc a hlavní slovo při rozhodování o tom, kdo si koho vezme. Docházelo i k nuceným manželským svazkům proti vůli dotyčných.[99]

Vedle strachu před hněvem mistra byli adepti taktéž drženi ve vojenské pohotovosti. Důvodem je eschatologický výklad Ismatully a s tím související téma příchodu al-Mahdího. Očekávání příchodu al-Mahdího v nejbližší době bylo podle výpovědí bývalých následovníků Ismatully vždy aktuální. Udržovalo je to v neustálé připravenosti k boji proti nepříteli a vedlo to ke snaze o morální a duchovní sebezdokonalování, ve víře, že se ocitnou mezi 313 nejbližší Ismatully, kteří budou mít jistotu spásy. Jedna bývalá členka tvrdí, *„že běžným šílenstvím v naší komunitě byly neustálé řeči o příchodu Mahdího (Mesiáše). Všichni jsme opravdu čekali na Soudný den, na příjezd Mahdího, který nám ukáže správnou cestu. Ustázové (učitelé) nám neustále říkali, že Mahdí (ʿalaihi salám) přijde a odvede z naší komunity armádu, která bude zahrnovat 313 studentů. Do této armády se údajně dostanou ti silní, nejlepší, nejupřímnější studenti s čistým srdcem.“*[100]

Po těchto zprávách se stalo to, že Ismatulla Abdughappar a jeho bratrstvo ztratilo podporu a přízeň vládní garnitury, nebo vláda dávala přednost ignorování rostoucího vlivu. Vliv se ukázal být nemarginální a natolik se vmísil do socio-kulturního života, že začal představovat trn v oku pro tamní režim. Následně byl spuštěn proces, který otřásl celým řádem a uvrhl ho do chaosu a nejistoty.

Vše vyvrcholilo dne 18. října 2011, kdy soud odsoudil devět členů skupiny, a to včetně Ismatully k dlouhým trestům odnětí svobody. Obviněni byli *z organizování zločinecké skupiny a formování extremismu*. Dále byli odsouzeni *„za nezákonné zbavování osob svobody, léčby alkoholismu a drogové závislosti metodami poškozující zdraví lidí“* a dalších trestných činů.[101]

---

[96] “Правда о Секте Исматуллы Таксыра,” KAZISLAM.KZ, June 16, 2020, https://kazislam.kz/pravda-o-sekte-ismatully-taksyra/. (Accessed August 13, 2022)
[97] Ibid,.
[98] Ibid,.
[99] Ibid,.
[100] Ibid,.
[101] Darimbet, Nazirat. “Prigovor Sufijam Ostalsja v Sile,” May 4, 2012. https://rus.azattyq.org/a/kazakh_sufism_ismatulla_abdigappar_sayat_ibraev/24569795.html. (Accessed August 13, 2022)

Všechny tyto negativní situace týkající se džahríje a Ismatully, které získaly tak velkou odezvu médií po roce 2010 a odsuzující pohled veřejnosti, jsou dány spíše tím, že širší veřejnost nemá dostatečné podvědomí a znalosti o súfismu. S největší pravděpodobností nevěděli, co to obnáší být súfita a být součástí súfijského bratrstva v pravém slova smyslu. Z výpovědí mnoha členů vystupujících ve filmu i v rozhovorech na internetu se dá předpokládat, že byli zaslepeni propagandou organizace spadající pod Ismatullu, která příliš romantizovala a účelně zjednodušovala doktríny džahríje. V důsledku toho měli mnozí sympatizanti zkreslené představy. Nevěděli, že stát se súfitou či následovníkem Jasavího učení znamenalo *obětovat* velkou část svých světských záležitostí na úkor usilování o vedení asketického života. Toto je vlastně hlavním charakteristických rysem původní *jasavíji*, kterou se Ismatulla tak vehementně snažil obnovit. On se pak stával tím, kdo rozhoduje, jaký charakter a cesta je nejvhodnější pro tento cíl. Z tvrzení bývalých sympatizantů a murídů Ismatully vystupujících ve filmu zůstali tito lidé rozčarovaní z katastrofických podmínek, z nástrojů mučení a trestů, ze způsobu zneužívání moci a netransparentnosti. Z toho můžeme soudit, že ani oni si nebyli plně vědomi, jak taková realita v bratrstvu vypadá. Samozřejmě nejde takovýmito objasňováními jakkoli bagatelizovat, co v této súfijské skupině probíhalo – nedůstojná jednání, zneužívání moci, nepřiměřené tresty za neposlušnost a nesouhlas, jež se mohly stát pro takového jedince osudným.

Na druhou stranu, je jasné, že ne všichni měli takovou nepříjemnou zkušenost s Ismatullou nebo s aktivitami v džahríje. V rozhovoru z roku 2019 na YouTube Sanžar Kerimbay[102] řekl, že měl zcela jinou zkušenost. Podle něho většina lidí, kteří se přidali ke skupině Ismatully měla *slabé povědomí o islámu, a i když se přidali k sektě, tak i nadále neměli ponětí o mazhabech a tom, že vedou modlitby v hanafitském stylu. Dokonce nevěděli o tom, že jsou súfité*. V rozhovoru také řekl, že když ho tížily osobní problémy nebo když hledal odpovědi na řešení osobních záležitostí, vždy chodil ke svému mistrovi, který mu vždy dával dobré rady. Po jeho zatčení začal mít psychické problémy. Vzpomíná si, že v roce 2011se skupina nacházela ve velkém chaosu a nejistotě. Ismatulla proto byl nejen charismatickým duchovním mistrem, jehož posláním je přivést kazašský národ ke kořenům, který byl zapomenut během nepřátelské nadvlády, ale pro mnohé jeho následovníky zosobňoval psychologa a moudrého rádce. Naději Kerimbaj neztrácí, protože on i ostatní následovníci trpělivě čekají na návrat šejcha z věznice, kde mu zbývá odsedět ještě pár let.

[102] Sanžar Kerimbay byl vedoucím a hlavní tváří programu *Víra a my* na kazašském rádiu a na státním kanálu na programu *Altyn saqa*. V současné době vede vlastní skupinu súfijů. Své přednášky, hlavně o súfijském učení a o hikmetech Jasaví, přenáší také sociální platformy. *Укімет Зікіршілер Мен Сопылардан Қорқа Ма? | Санжар Керимбай | TalkLike*. *Aman Tasygan LIVE*. YouTube, 2019. https://www.youtube.com/watch?v=6ey5zjjU1c4&list=PLduI6FrJ0J-EpmdEuG43WPTh3nWYcHs-G&index=5&t=2864s. (Accessed August 13, 2022)

Po roce 2011

Rok 2011 se stal důležitým mezníkem i z jiného hlediska. Yemelianova ve svém výzkumu poukazuje na to, že vláda prezidenta Nazarbajeva a Ismatulla měli společný cíl – rehabilitovat Jasavího a obnovit *tradiční* kazašský islám, ikdyž každý ze svého hlediska a postoje. Proto je podle ní paradoxní, že vláda podnikla výše zmíněné kroky v předchozí podkapitole. Podle ní v roce 2011 vláda, ARA a muftiját[103] vynaložily značné prostředky na pořádání mnoha mezinárodních kongresů a konferencí věnovaných Abú Hanífovi v Kazachstánu, jejichž programy byly charakterizovány oficiální zdvořilostní výměnou poznatků a prezentací role Chodži Ahmeda Jasavího v kazašské historii, projevy o středověkých islámských literárních dílech a archeologických artefaktech.[104]

V témže roce i měsíci, kdy byl zatčen lídr džahríje, schválil kazašský parlament Náboženský zákon, který byl svým obsahem restriktivní, a který velice zúžil okruh prezidentovi vyhovujících náboženských skupin. Vláda nově uznala hanafitský tradiční islám, jenž je historicky a duchovně koncipován jako součást kulturního dědictví kazaššství. Zákon mimo jiné „*předepisoval znovu-registraci všech náboženských organizací a zakazoval modlitby ve školách, věznicích, vojenských základnách a dalších státních institucích.*“[105] Yemelianova podotýká, že při tomto procesu znovu-registrování se řadě islámským institucím a velkým počtům medres a mešit nebylo umožněno se zaregistrovat nebo jejich žádostem nebylo vyhověno, tudíž jejich status byl ilegální. Pod touto podmínkou byla většina vzdělávacích islámských zařízení zavřena a pouze malá část z nich mohla nadále být provozována legálně.[106] V témže roce byla na pokyn bývalého dlouhodobého prezidenta sestavena speciální komise, the Agency for Religious Affairs (ARA). ta se skládala se z vesměs sekulárně založených politiků, nemajících žádnou odbornost v náboženské sféře islámu. Tito lidé potom měli pravomoce rozhodovat o osudu a rozličných aspektech týkajících se mešit, vzdělávacích institucí, jmenování imámů[107] a učitelů jiných záležitostí týkajících se islámu.[108]

[103] Mufitját je administrativní entita, kterou má na starost *muftí, muslimský právník, který může vydávat nezávazná náboženská stanoviska (fatwa)*
[104] G.M. Yemelianova, “Islam, National Identity and Politics in Contemporary Kazakhstan,” *Asian Ethnicity* 15, no. 3 (October 24, 2013): pp. 293, https://doi.org/10.1080/14631369.2013.847643.
[105] Ibid., 293.
[106] Ibid., 293.
[107] Imám je v sunnitském islám člověk, který vystudovat základní islámské vědy, jehož pozice mu umožňuje vést bohoslužby a vést modlitby. Často imám zastupuje určitou muslimskou komunitu.
[108] Ibid., 293.

Závěr

Islám v centrální části Asii je odborníky často přehlížen. V této části světa má islám svou vlastní osobitost odlišnou od islámu Blízkého východu nebo severní Afriky. O islámu nelze v kontextu Střední Asie hovořit bez jeho mystické podoby, která je úzce spojena se jménem Chodža Ahmed Jasaví, který je považován za duchovního osvícence, jenž symbioticky propojil turkické tradice s islámem. Podle historických událostí a politických režimů, které dominovaly v minulém století v tomto regionu, se na jeho odkaz skoro zapomnělo nebo na něj bylo pohlíženo negativně.

Velká změna nastala až v postsovětském prostoru, kde byla ve středoasijských státech oživena reputace i súfijský odkaz Chodži Ahmeda Jasavího. Tento proces řídily vládní garnitury v nacionalistickém duchu a tak, aby odpovídaly politickým ideologiím. Nově vzniklé státy si hledaly vlastní identity a nové postavy, které byly vyzdvihovány, aby takovou identitu doplňovaly. Chodža Ahmed Jasaví byl pro tuto pozici více než vhodný. Od jiných postav jako byl Abaj Kunanbajev a Šakarim se lišil tím, že to byla osobnost, ke které se mohl odkazovat nejen kazašský lid, ale stmeloval také ostatní turkické národy.

Jestliže vláda využitím Chodžiho Ahmeda Jasavího usilovala o utvrzení velikosti a důležitosti kazašské národní identity, tak charismatický Ismatulla Abdughappar kromě již zmíněného se snažil i o obnovení jasavíjského náboženského odkazu. K tomu využil dva faktory charakteristické pro kazašskou společnost. Kazašská společnost je stále z náboženského hlediska a zkušenosti velice mladá a nezkušená, ale je rovněž velice zvídavá. V důsledku toho najdeme v Kazachstánu nespočet rozmanitých náboženských skupin, vyznání i uzavřených komunit, které stále rostou a které si navzájem nedůvěřují. Dalším neméně důležitým aspektem v kazašské veřejnosti je silný nárůst vlastenectví. Tato kombinace vytvořila prostředí, do něhož Maqsúm svým posláním a rétorikou o Chodži Ahmedu Jasavím přesně zapadal, neboť uspokojoval oba tyto aspekty. Proto, aby svých ambicí docílil, se uchýlil k nástrojům propagandy. Jeho úspěch se dá vysvětlit mimo jeho charisma, také dobrou organizovanosti jeho skupiny, jejíž členové s velkou houževnatostí dělali ve veřejném prostoru osvětu o tom *správném* islámu, který praktikovali jejich předci

Přes svou popularitu a úspěch se Ismatulla Abdughappar a džahríja neobešli bez kontroverzí, kterým čelili. Z nespokojených výpovědí bývalých členů vyplývá, že kazašská společnost neměla tehdy dostatečné znalosti o islámu nebo o súfismu, a že nebyla dostatečně zralá přijmout súfismus v takové podobě, jak ji interpretuje Ismatulla vycházející přitom z duchovního náboženského odkazu Chodžiho Ahmeda Jasavího a jasavíjské tradice.

Co se týče džahríje, není v současné době přesně známo, jak jejich situace vypadá. Po zásazích policie je očividné, že svou súfijskou osvětu a hledání nových konvertitů nemohou provádět tak otevřeně jako předtím. Je zde možnost, že je struktura džahríje rozdrobená a starost o

zbývající členy, kteří zůstali věrni Ismatullovi, si vzali imámové jednotlivých krajů a měst, očekávajíc, že se jejich *svatý mistr* vrátí a bude pokračovat ve své misi. Druhou možností je, že se někteří bývalí muridi Ismatully oddělili od svého mistra a šli svou vlastní cestou. Stali se imámy a teď vedou vlastní sufijské skupiny a své učení rozšířili i na sociální sítě.

Bibliografie

Prameny

22.4 Excerpt from a Yassawi Zikr. YouTube, 2019. https://www.youtube.com/watch?v=PT2u8cT-SSc&list=PLduI6FrJ0J-EpmdEuG43WPTh3nWYcHs-G&index=7&t=164s. (Accessed

Ajaganov, Burkutbaj, ed. In *Kazakhstan: Natcionaľnaja Encyklopedija* 5, 5:5–560. Almaty: Glavnaja redakcija "Qazaq encyklopedijasy", 2006.

Ajgul. Interview by author, Prague, May 28, 2022.

Aqiqat. Kazachstán: Agentura Chabar, 2011.

"Arystan-Baba Mauzoleum." Inform.kz, January 18, 2010. https://www.inform.kz/ru/arystan-baba-mavzoley_a2228359.

Darimbet, Nazirat. "Prigovor Sufijam Ostalsja v Sile," May 4, 2012. https://rus.azattyq.org/a/kazakh_sufism_ismatulla_abdigappar_sayat_ibraev/24569795.html.

Jasavi, Ahmed, and N. Ž. Sagandykova. *Chikmety: Izloženie perevoda s čagatajskogo*. Almaty: Daik-press, 2004.

"Kazachstan, Nacionalnaja Enciklopedija." Қарау | Казахстанская Национальная Электронная Библиотека. Accessed August 13, 2022. http://kazneb.kz/bookView/view/?brId=1110563&simple=true&lang=en.

Maqsúm, Ismatulla. *Abeceda ájátů Koránu*. Almaty: Alaš, 2004.

Maqsúm, Ismatulla. *Důkaz džahrí dhikru*. Almaty: Alaš, 2006.

Saltanat. Interview by author, Ústí nad Labem, July 29, 2022.

"Videnie i Missija." Universitet im. Ahmeda Jasaví, April 26, 2022. https://ayu.edu.kz/ru/videnie-i-missija.

ЖЕҢІСҚЫЗЫ, Айжан. "Исматулла Мақсұмның 'Құран Сырларының Әліппесі' Атты Кітабы Шықты," January 6, 2005. https://www.azattyq.org/a/1156357.html?fbclid=IwAR1DDXL9LSUiW7Rq-cm8sABEnhc6fDM-wtzDBKegNi-U7BK0T_3ywD-5me4.

Исматулла Мақсым. YouTube, 2013. https://www.youtube.com/watch?v=VTvkJUbKTB8&list=PLduI6FrJ0J-EpmdEuG43WPTh3nWYcHs-G&index=15&t=2246s.

"Правда о Секте Исматуллы Таксыра." KAZISLAM.KZ, June 16, 2020. https://kazislam.kz/pravda-o-sekte-ismatully-taksyra/.

Суфийские Исламские Песни Из Казахстан 2. *Sufi Archive*. YouTube, 2012. https://www.youtube.com/watch?v=Z7gRfpRssv0.

Құсайынов, Тұрарбек. “Тұрарбек Құсайынов. Шырмауық,” October 25, 2019. https://adyrna.kz/post/25358?fbclid=IwAR21eWO1Zl2TtlOSi9DuXB7rIpoQhvNicfn2IkxP8z4_GswaHAlVQ74vYy0.

Үкімет Зікіршілер Мен Сопылардан Қорқа Ма? | Санжар Керимбай | TalkLike. *Aman Tasygan LIVE*. Accessed August 13, 2022. https://www.youtube.com/watch?v=6ey5zjjU1c4&list=PLduI6FrJ0J-EpmdEuG43WPTh3nWYcHs-G&index=5&t=2864s.

Literatura

Babadžanov, Bakhtijar. “Zikr džachr i samaʾ: Sakralizacija profannogo ili profanacija sakralnogo?” Essay. In *Podvižniki islama: Kul't svijatych i sufizm v sredněj Azii i na Kavkaze*, edited by S. N. Abashin and V. O. Bobrovnikova, 237–50. Moskva: Vostočnaja literatura RAN, 2003.

Balybajeva, Gauhar. “Koža Ahmed Jasaví kak jarkij fenomen ťjurskoj filosofii.” In *Mežreligioznyj dialog i nasledije Koža Ahmeda Jasaví*. Materijaly Meždunarodnoj naučnoj konferencii, posvjašennoij 550-letiju Kazachskogo chanstva. Astana, 2015.

Dave, Bhavna. *Kazakhstan: Ethnicity, Language and Power*. Abingdon: Routledge, 2008.

De Zorzi, Giovanni. “From Popular Tradition to Pop Diffusion.” *Turkic Soundscapes*, 2018, 59–73. https://doi.org/10.4324/9781315161655-4.

DeWeese, Devin, and Jo-Ann Gross. *Sufism in Central Asia: New Perspectives on Sufi Traditions, 15th-21st Centuries*. 25. Vol. 25. Handbook of Oriental Studies. Section 8 Uralic & Central Asian Studies. Leiden: Brill, 2018.

DeWeese, Devin. “Shamanization in Central Asia.” *Journal of the Economic and Social History of the Orient* 57, no. 3 (2014): 326–63. https://doi.org/10.1163/15685209-12341351.

DeWeese, Devin. “The Politics of Sacred Lineages in 19th-Century Central Asia: Descent Groups Linked to Khwaja Ahmad Yasavi in Shrine Documents and Genealogical Charters.” *International Journal of Middle East Studies* 31, no. 4 (1999): 507–30. https://doi.org/10.1017/s002074380005707x.

Exnerová Věra. *Islám ve Střední Asii za carské a sovětské vlády: Na příkladu jednoho z center oblasti, ferganské Doliny*. Praha: Karolinum, 2008.

HeritageNet - Central Asia. “Chodža Ahmed Jasaví.” Ходжа Ахмет Ясави. Accessed August 13, 2022. http://www.heritagenet.unesco.kz/kz/content/history/portret/yasavi.htm.

Knysh, Alexander D. *Sufism: A New History of Islamic Mysticism*. Princeton: Princeton University Press, 2019.

Köprülü Mehmed Fuad, and Devin DeWeese. "Foreword." Essay. In *Early Mystics in Turkish Literature*, 1. ed., viii-ix. London: Routledge, 2006.

Kropáček Luboš. *Súfismus: Dějiny islámské Mystiky*. Praha: Vyšehrad, 2008.

"Mauzoleum Chodži Ahmeda Jasaví." Wikipedia. Wikimedia Foundation, July 12, 2022. https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B0%D0%B2%D0%B7%D0%BE%D0%BB%D0%B5%D0%B9_%D0%A5%D0%BE%D0%B4%D0%B6%D0%B8_%D0%90%D1%85%D0%BC%D0%B5%D0%B4%D0%B0_%D0%AF%D1%81%D0%B0%D0%B2%D0%B8.

Muminov, Ashirbek. "Novyje napravlenija v izučenii istorii bratstva jasavíja." *Obšestvennyje nauki v Uzbekistane*, 1993, 34–38.

Muminov, Ashirbek. "Sufi Groups in Contemporary Kazakhstan: Competition and Connections with Kazakh Islamic Society." *Sufism in Central Asia*, 2018, 284–98. https://doi.org/10.1163/9789004373075_011.

Nurgali, R. *Alašordincy*. Almaty: Alaš, 2004.

Olcott, Martha Brill. "Sufism in Central Asia: A Force for Moderation or a Cause of Politicization?," 2007, 1–35. https://carnegieendowment.org/files/cp84_olcott_final2.pdf.

Olcott, Martha Brill. *The Kazakhs*. Stanford (Calif.): Hoover institution Press, 1995.

Pasilov, B., and A. Ashirov. "Revival of Sufi Traditions in Modern Central Asia: Jahri Zikr and Its Ethnological Features." *Oriente Moderno* 87, no. 1 (2007): 163–75. https://doi.org/10.1163/22138617-08701012.

Privratsky, Bruce. *Muslim Turkistan: Kazak Religion and Collective Memory*. Routledge, 2001.

Sala, Renato. "Ahmed Yasawi: Life, Words and Significance in the Kazakh Culture." *Journal of history* 89, no. 2 (2018): 115–38. https://doi.org/10.26577/jh-2018-2-228.

Velidi, Togan Ahmed Zeki. *Hâtıralar Türkistan Ve diğer Müslüman doğu türklerinin millî Varlık Ve kültür mücadeleleri*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2012.

Yemelianova, G.M. "Islam, National Identity and Politics in Contemporary Kazakhstan." *Asian Ethnicity* 15, no. 3 (October 24, 2013): 286–301. https://doi.org/10.1080/14631369.2013.847643.

Zarcone, Thierry. "Ahmad Yasavï Héros Des Nouvelles Républiques Centrasiatiques." *Revue des mondes musulmans et de la Méditerranée*, no. 89-90 (2000): 297–323. https://doi.org/10.4000/remmm.284.

Zarcone, Thierry. “Pilgrimage to the ‘Second Meccas’ and ‘Ka‘Bas’ of Central Asia.” *Central Asian Pilgrims.*, 2011, 251–77. https://doi.org/10.1515/9783112208823-011.